

ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΝΑΠΗΡΙΑΣ ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2022

ΣΥΝΟΨΗ

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας, μέσω της πολύπλευρης επιστημονικής και ερευνητικής του δραστηριότητας, συγκροτεί έναν αποτελεσματικό μηχανισμό για την παρακολούθηση και αξιολόγηση των πολιτικών για την αναπηρία, υπό την οπτική της δικαιωματικής οπτικής της αναπηρίας, που κατοχυρώθηκε με την ψήφιση της Σύμβασης των ΗΕ για τα δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρίες (CRPD).

Όραμα του Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας είναι να καταστεί ένα ισχυρό εργαλείο του αναπηρικού κινήματος στον καθημερινό αγώνα για την προστασία, την προάσπιση, και την προώθηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις και των οικογενειών τους.

Επιστημονική επιμέλεια:

Φανή Προβή, Επιστημονική Υπεύθυνη Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας

Συλλογή - Επεξεργασία ύλης και επιμέλεια έκδοσης:

Αντωνία Παυλή, Ερευνήτρια Παρατηρητηρίου Θεμάτων Αναπηρίας

Υπεύθυνη Έργου:

Νεκταρία Αποστολάκη, Επιστημονικό Στέλεχος της ΕΣΑμεΑ

Το έργο αυτό διατίθεται με άδεια Creative Commons Αναφορά Δημιουργού - Όχι Παράγωγα Έργα - Μη Εμπορική Χρήση 4.0 Διεθνές (CC BY-NC-ND)

Προκειμένου να δείτε αντίγραφο της άδειας επισκεφθείτε:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.el>

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα στατιστικά στοιχεία που παρουσιάζονται στην Έκθεση αποτυπώνουν, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, τις ειδικές συνθήκες διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία στις δεκατρείς (13) Περιφέρειες της χώρας, αναδεικνύοντας τις ιδιαίτερες ανισότητες που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία ως προς την πρόσβαση τους σε έναν ανεκτό βιοτικό επίπεδο, σε βασικά αγαθά και δικαιώματα, στο επίπεδο της περιφέρειας.

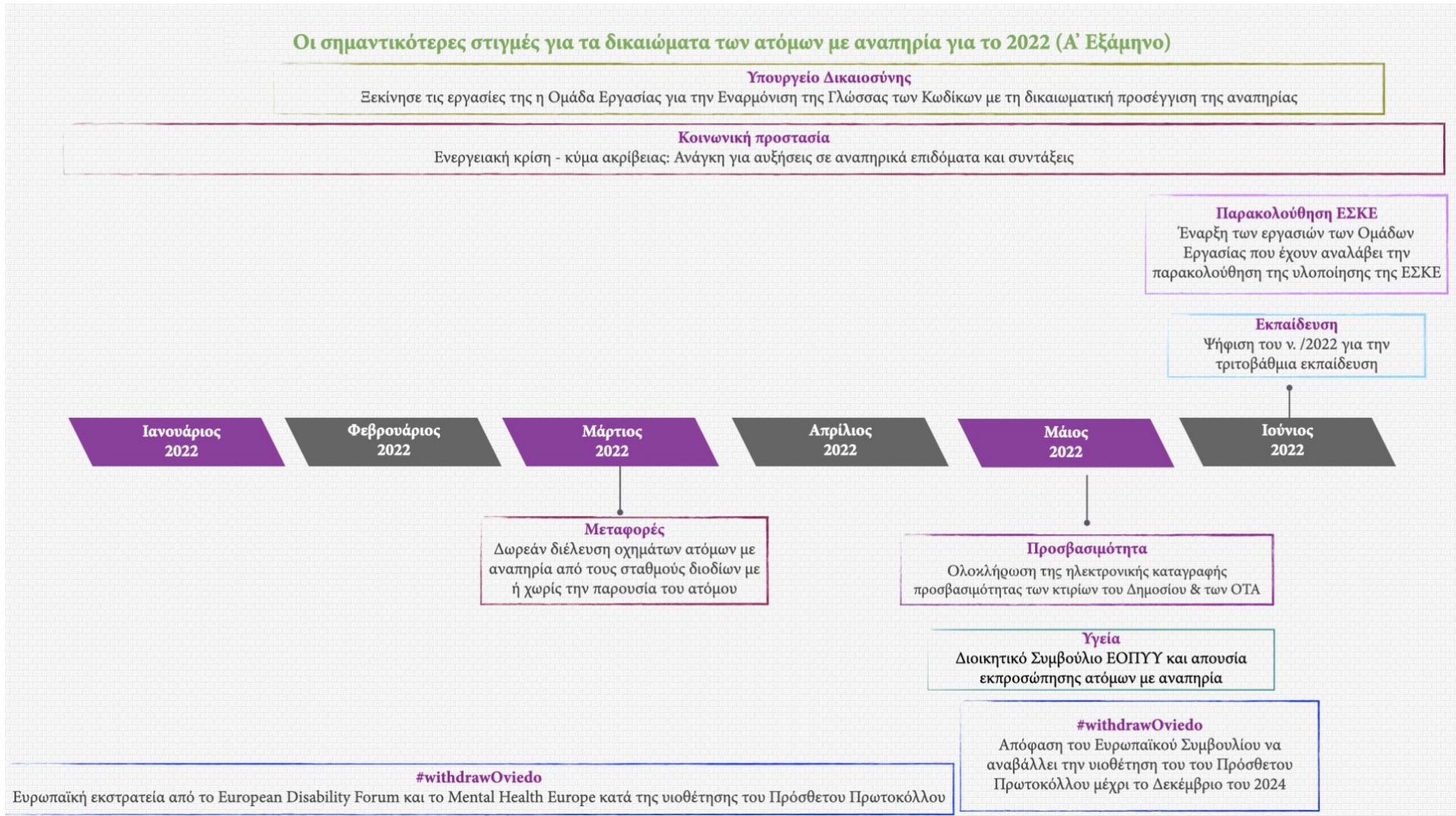
Λόγω της πολυπαραγοντικότητας που χαρακτηρίζει τις συνθήκες διαβίωσης και άσκησης των δικαιωμάτων σε τοπικό επίπεδο, επιχειρήθηκε η πολυμεταβλητή ανάλυση των περιφερειακών δεδομένων, ώστε να καταστεί εφικτή η συσχέτιση των μεγεθών, να αποτυπωθούν οι ομοιότητες και διαφορές των Περιφερειών, και να πραγματοποιηθεί μια αρχική ομαδοποίηση αυτών, ως προς ένα σύνολο προσδιοριστικών παραγόντων της διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία.

Στην ενότητα «Συγκριτική ανάλυση των βασικών δεικτών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία στις 13 περιφέρειες ανά πεδίο πολιτικής», παρουσιάζονται συγκριτικά για τις δεκατρείς (13) Περιφέρειες οι βασικοί δείκτες σε όλους τους τομείς της διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία και εξάγονται συμπεράσματα που διευκολύνουν την ομαδοποίηση των περιφερειών.

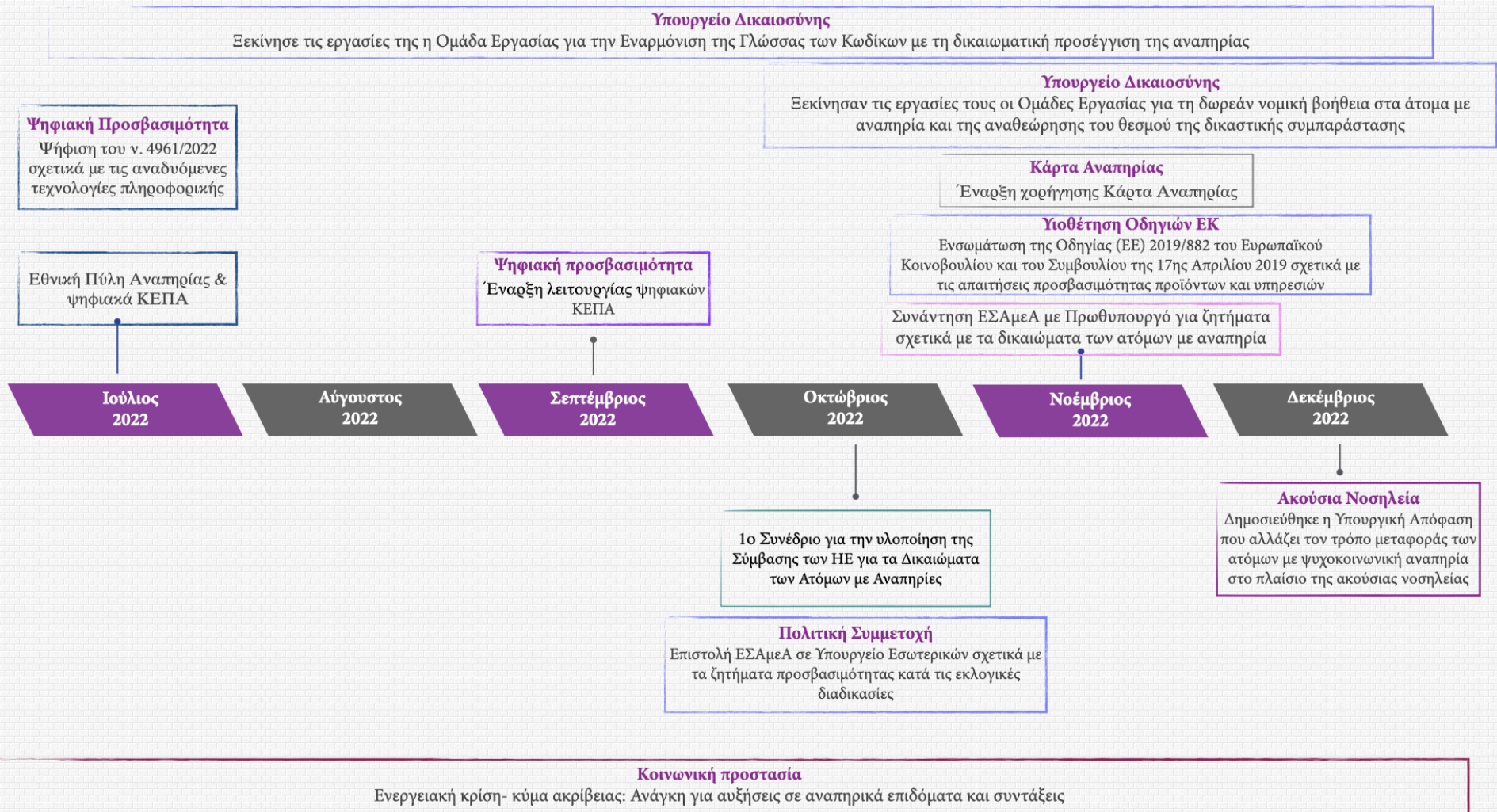
Στη συνέχεια της έκθεσης, παρουσιάζεται η υφιστάμενη κατάσταση των ατόμων με αναπηρία, όπως αυτή αποτυπώνεται στα στατιστικά στοιχεία ανά ομάδες περιφερειών όπου έχει γίνει ομαδοποίηση, και αναλυτικά για κάθε περιφέρεια της χώρας.

Τέλος, πριν την παρουσίαση των συνθηκών διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία στις δεκατρείς Περιφέρειες της χώρας, προηγείται ένα χρονολόγιο στο οποίο αποτυπώνονται οι σημαντικότερες εξελίξεις ως προς τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία που έλαβαν χώρα εντός του 2022.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΤΕΡΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΕΝΤΟΣ ΤΟΥ 2022 ΣΕ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Οι σημαντικότερες στιγμές για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία για το 2022 (Β' Εξάμηνο)

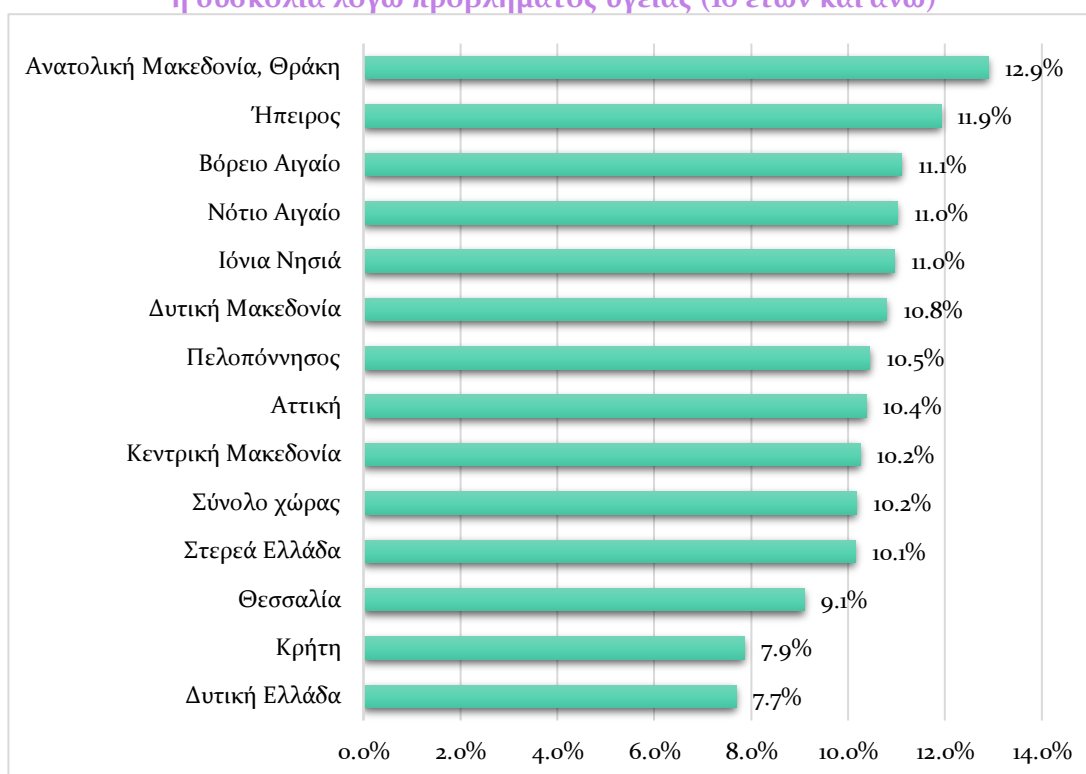
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Η στατιστική εκτίμηση του πληθυσμού με αναπηρία ανά περιφέρεια βασίστηκε στην ανάλυση του δείκτη GALI (Global Activity Limitation Index). Ο δείκτης, αποτυπώνει την αναπηρία ως τον μακροχρόνιο περιορισμό ή δυσκολία σε συνήθειες για τον γενικό πληθυσμό δραστηριότητες των ατόμων, λόγω δικού τους προβλήματος υγείας. Τα πρωτογενή στοιχεία αντλήθηκαν από την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (EU-Statistics on Income and Living Conditions, EU-SILC), με έτος αναφοράς το 2020, και η επεξεργασία τους πραγματοποιήθηκε από το Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας. Βάσει των διασταυρώσεων των δειγματοληπτικών στοιχείων με διοικητικά δεδομένα για την αναπηρία, υιοθετήθηκε μια «αυστηρή» μεθοδολογική προσέγγιση στην χρήση των δεδομένων του δείκτη, περιλαμβάνοντας στις στατιστικές αναλύσεις της έκθεσης, μόνο το ποσοστό πληθυσμού που αναφέρει σοβαρό περιορισμό/δυσκολία στις συνήθειες δραστηριότητες (Σοβαρή αναπηρία).

Σε επίπεδο χώρας, το ποσοστό των πολιτών που εκτιμάται ότι αντιμετωπίζουν κάποιας μορφής περιορισμό (ή δυσκολία) δραστηριότητας, λόγω προβλήματος υγείας, ανεξάρτητα από την σοβαρότητα του περιορισμού, ανέρχεται στο 24,3% του πληθυσμού 16+ ετών. Σοβαρή αναπηρία αντιμετωπίζει το 10,2% (914.097 άτομα).

Γράφημα 1: Άτομα με σοβαρή αναπηρία/ σοβαρό περιορισμό δραστηριότητας ή δυσκολία λόγω προβλήματος υγείας (16 ετών και άνω)

Πηγή στοιχείων: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (2020) Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

Φτώχεια, κοινωνικός αποκλεισμός και υλικές στερήσεις

Τα δεδομένα για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, επιβεβαιώνουν την ισχυρή συσχέτιση της αναπηρίας με τη φτώχεια. Τόσο σε επίπεδο εισοδήματος όσο και σε επίπεδο υλικών συνθηκών διαβίωσης τα άτομα με αναπηρία και οι οικογένειές τους αναδεικνύονται ως οι «φτωχότεροι μεταξύ των φτωχών» και στις δεκατρείς (13)

περιφέρειες της χώρας. Ιδιαίτερα ανησυχητικά είναι τα ποσοστά φτωχών και αποκλεισμένων πολιτών με σοβαρή αναπηρία που βρίσκονται στις παραγωγικές ηλικίες 18-64 ετών, στις οποίες και επικεντρώνεται η ανάλυση.

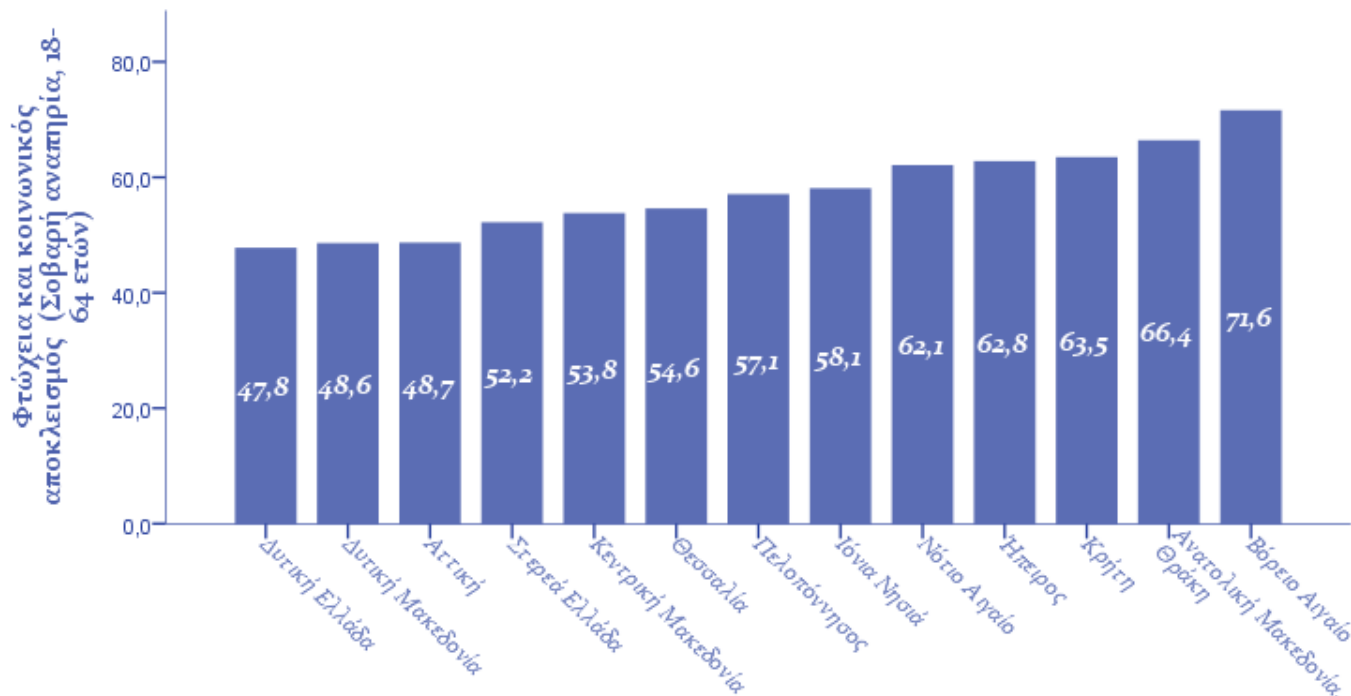
Αξιοσημείωτο είναι το εύρημα ότι, με εξαίρεση την Κρήτη, οι Περιφέρειες που καταγράφουν τα υψηλότερα ποσοστά στον δείκτη «φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού» παρουσιάζουν ταυτόχρονα και τα υψηλότερα ποσοστά ατόμων με αναπηρία επί του συνολικού πληθυσμού τους.

Πιο συγκεκριμένα, στο σύνολο της χώρας, το 50% αυτών των πολιτών με σοβαρή αναπηρία (18-64 ετών) αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, έναντι ποσοστού 30% των πολιτών χωρίς αναπηρία που βρίσκονται στην ίδια συνθήκη. Η ανάλυση ανά περιφέρεια αναδεικνύει τα ιδιαίτερα υψηλά

ποσοστά κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού σε όλες τις περιφέρειες, με

μεγάλες ωστόσο διάφορες στην τιμή του δείκτη, ο οποίος κυμαίνεται σε ένα εύρος 24 μονάδων (48%-72%).

Γράφημα 2: Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός στα άτομα με σοβαρή αναπηρία/σοβαρό περιορισμό δραστηριότητας 18-64 ετών (2020)

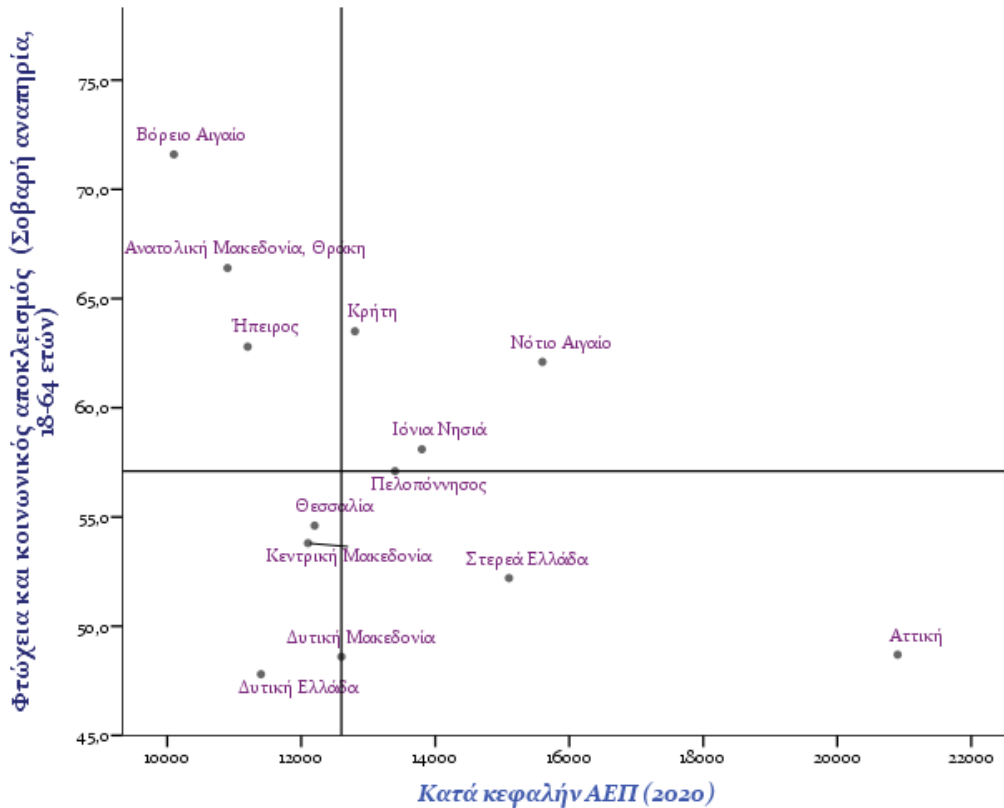
Πηγή στοιχείων: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (2020) Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

Λαμβάνοντας υπόψην το κατά κεφαλήν ΑΕΠ των περιφερειών, σχηματίζονται τέσσερις (4) ομάδες Περιφέρειων αναφορικά με τα επίπεδα φτώχειας στον πληθυσμό των ατόμων με αναπηρία, όπως μπορούμε να διακρίνουμε και στο Γράφημα 3 χωρίζονται ως εξής:

- «Φτωχές» περιφέρειες (Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ χαμηλότερο της διάμεσης τιμής) με ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό φτώχειας και αποκλεισμού στα άτομα με σοβαρή αναπηρία (υψηλότερο της διάμεσης τιμής): Βόρειο Αιγαίο, Ανατολική Μακεδονία & Θράκη και Ήπειρος. Οι ίδιες περιφέρειες όπως αναφέρθηκε παρουσιάζουν και υψηλές συχνότητες ατόμων με αναπηρία στον πληθυσμό.
- «Πλούσιες» Περιφέρειες με υψηλό ποσοστό φτώχειας και αποκλεισμού στα άτομα με σοβαρή αναπηρία: Κρήτη, Νότιο Αιγαίο, Ιόνια Νησιά.
- «Φτωχές» περιφέρειες με επίπεδα φτώχειας και αποκλεισμού χαμηλότερα της διάμεσης τιμής στα άτομα με σοβαρή αναπηρία: Δυτική Ελλάδα, Κεντρική Μακεδονία, Θεσσαλία, και η Δυτική Μακεδονία που τοποθετείται ακριβώς στη διάμεση τιμή της κατανομής ως προς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ.
- «Πλούσιες» περιφέρειες με επίπεδα φτώχειας και αποκλεισμού χαμηλότερα της διάμεσης τιμής στα άτομα με σοβαρή αναπηρία: Αττική, Στερεά Ελλάδα, καθώς και

η Πελοπόννησος που τοποθετείται ακριβώς στη διάμεση θέση της κατανομής στον δείκτη φτώχειας των ατόμων με σοβαρή αναπηρία.

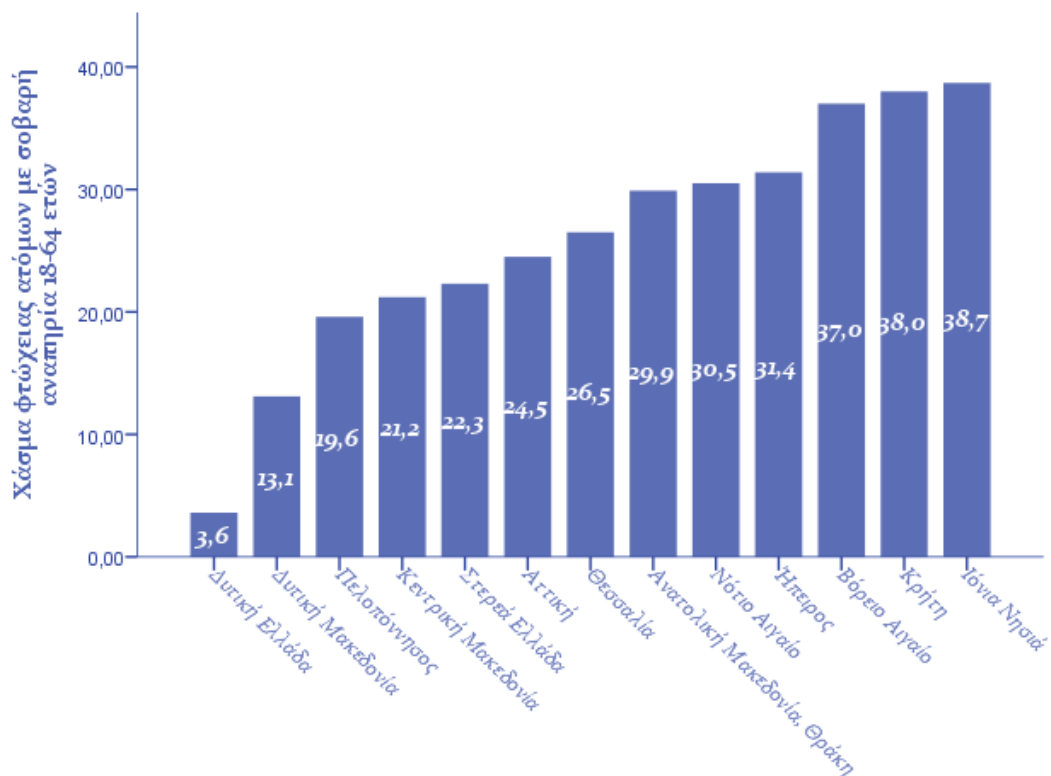
Γράφημα 3: Συσχέτιση του Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ με τα ποσοστά φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στα άτομα με σοβαρή αναπηρία

Πηγή στοιχείων: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (2020) Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

Στο Γράφημα 4 αποτυπώνεται η κατάταξη των περιφερειών ως προς τον δείκτη «χάσμα φτώχειας ατόμων με σοβαρή αναπηρία», ο οποίος αποτυπώνει τη διαφορά στο ποσοστό φτώχειας και αποκλεισμού των ατόμων με σοβαρή αναπηρία και των ατόμων χωρίς αναπηρία. και αποτελεί βασικό δείκτη μέτρησης της ανισότητας εις βάρος ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων. Οι περιφέρειες με τις υψηλότερες τιμές στον υπό εξέταση δείκτη είναι οι τρεις (3) νησιωτικές περιφέρειες (Ιόνια νησιά, Κρήτη, Βόρειο Αιγαίο), με τα Ιόνια Νησιά να καταγράφουν χάσμα φτώχειας της τάξεως των 39 ποσοστιαίων μονάδων. Αντίθετα, στο κάτω άκρο της κατανομής τοποθετούνται οι περιφέρειες της Δυτικής Ελλάδας και της Δυτικής Μακεδονίας οι οποίες χαρακτηρίζονται από χαμηλό ΑΕΠ, ενώ καταγράφουν περιορισμένη απόκλιση των ποσοστών φτώχειας στα πληθυσμό με και χωρίς αναπηρία.

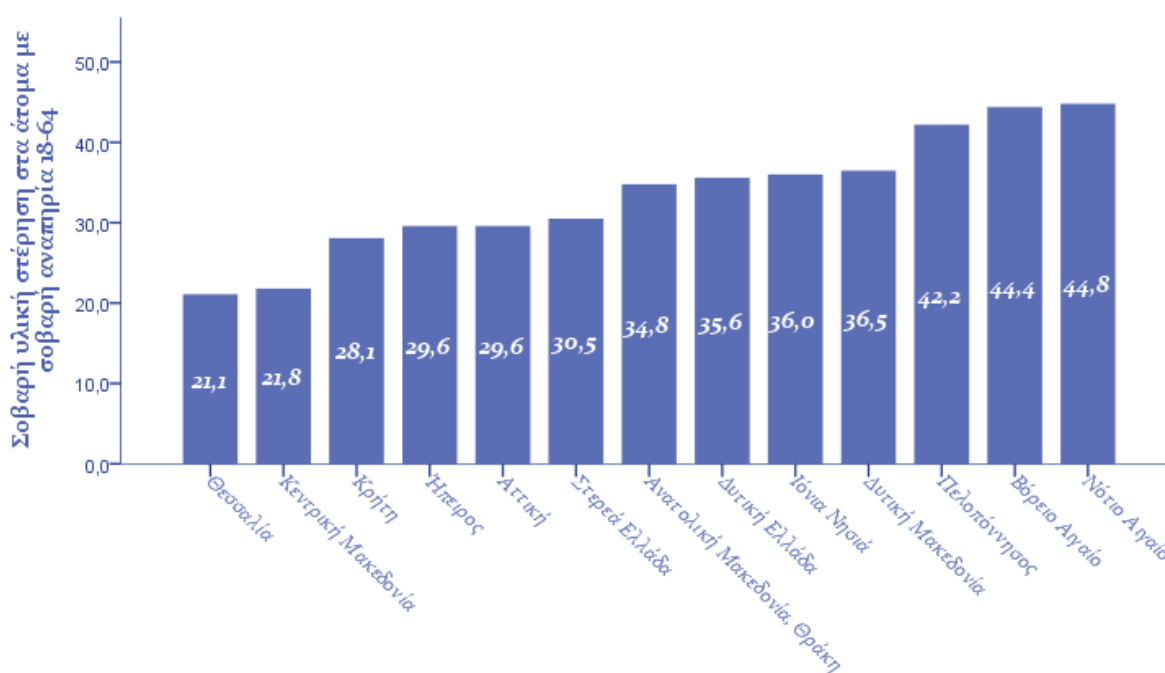
Γράφημα 4 Χάσμα φτώχειας ατόμων με σοβαρή αναπηρία 18-64 ετών (2020)

Πηγή στοιχείων: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (2020) Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

Οι σοβαρές υλικές στερήσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία, καθιστούν για μεγάλο τμήμα αυτού του πληθυσμού αδύνατη την πρόσβαση σε ένα ανεκτό επίπεδο διαβίωσης. Τα άτομα με σοβαρή αναπηρία που διαμένουν στις περιφέρειες Νότιου και Βόρειου Αιγαίου καθώς και στην Περιφέρεια Πελοποννήσου αντιμετωπίζουν σε μεγαλύτερο ποσοστό σοβαρές υλικές στερήσεις, ενώ ακολουθούν οι κάτοικοι της Δυτικής Μακεδονίας, των Ιόνιων Νησιών και της Δυτικής Ελλάδας. Η υλική στέρωση στα άτομα με σοβαρή αναπηρία, είναι αυξημένη και σε περιφέρειες, που παρότι δεν σημειώνουν συγκριτικά τις υψηλότερες τιμές στον δείκτη φτώχειας και αποκλεισμού των ατόμων με σοβαρή αναπηρία, καταγράφουν υψηλά ποσοστά φτώχειας και αποκλεισμού και στον γενικό πληθυσμό τους, όπως η Πελοπόννησος και η Δυτική Μακεδονία και η Δυτική Ελλάδα.

Γράφημα 5: Ποσοστό πληθυσμού με σοβαρή αναπηρία (18-64 ετών) που αντιμετωπίζει σοβαρές υλικές στερήσεις (2020)

Πηγή στοιχείων: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (2020) Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

Κάλυψη εξειδικευμένων αναγκών και φροντίδα/υποστήριξη των ατόμων με αναπηρία

Τα νοικοκυριά με μέλη που χρήζουν φροντίδας ή υποστήριξης, αφορούν μια ευρύτερη ομάδα νοικοκυριών με μέλη που έχουν ανάγκες φροντίδας/υποστήριξης, είτε λόγω αναπηρίας είτε λόγω χρόνιων προβλημάτων υγείας ή μεγάλης ηλικίας.

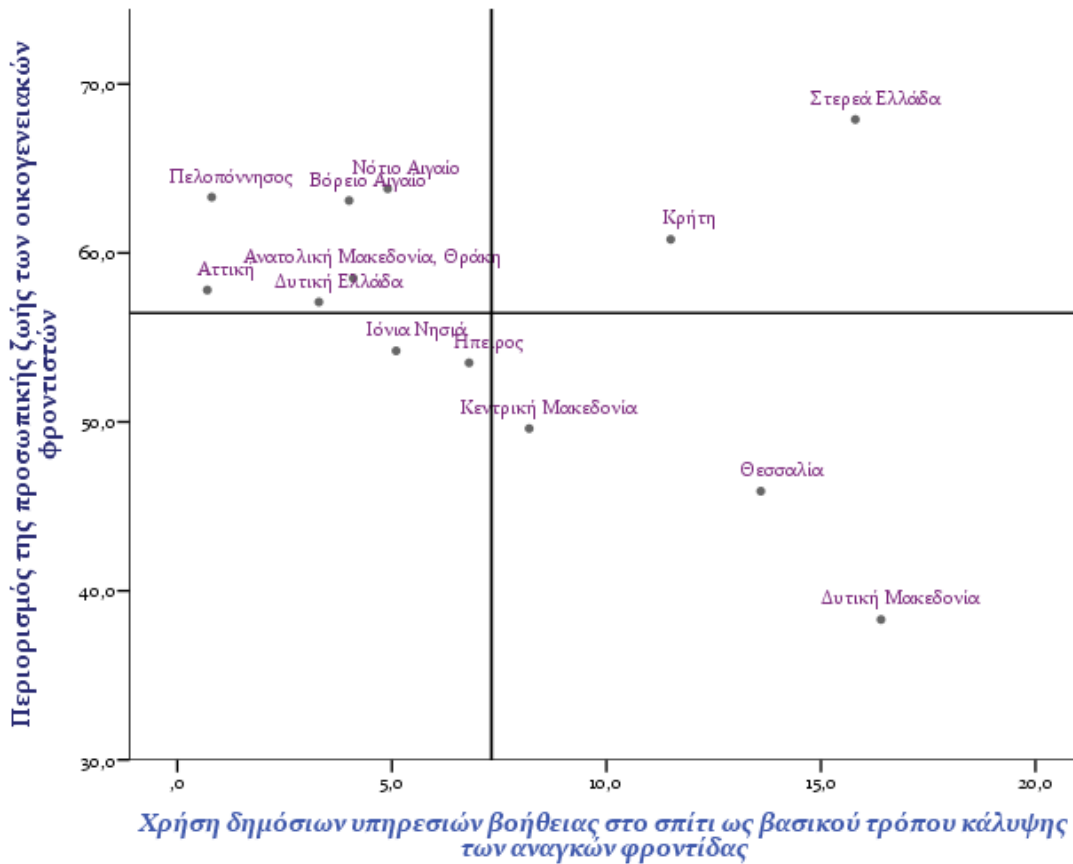
Σε επίπεδο χώρας, εξ αυτών των νοικοκυριών, μόνο το 27% έχουν την οικονομική δυνατότητα με βάση το συνολικό τους εισόδημα να ανταπεξέλθουν πλήρως στις εξειδικευμένες ανάγκες αυτών των μελών τους, όπως εξειδικευμένες υπηρεσίες φροντίδας, αποκατάστασης ή εκπαίδευσης ή στην αγορά τεχνικών βοηθημάτων κ.ά.

Η ανάλυση ανά περιφέρεια φανερώνει υψηλά ποσοστά νοικοκυριών που αδυνατούν να καλύψουν τις εξειδικευμένες ανάγκες των μελών τους σε όλες τις Περιφέρειες της χώρας, ενώ τα χειρότερα ποσοστά καταγράφονται στις περιφέρειες της Κρήτης, της Δυτικής Ελλάδας, της Θεσσαλίας, και στην Πελοπόννησο.

Βασικό εύρημα της ανάλυσης των δεικτών αυτής της ενότητας αποτελεί η θετική επίδραση των υπηρεσιών βοήθειας στο σπίτι στην προσωπική και επαγγελματική ζωή των οικογενειακών φροντιστών των ατόμων με αναπηρία/ χρόνιο πρόβλημα υγείας ή μεγάλη ηλικία. Ειδικότερα, παρότι η χρήση κρατικών υπηρεσιών βοήθειας στο σπίτι ως κύριος τρόπος κάλυψης των αναγκών φροντίδας είναι ιδιαίτερα μειωμένη σε επίπεδο χώρας, η ανάλυση των στοιχείων αναδεικνύει τη θετική επίδραση των υπηρεσιών αυτών

αναφορικά με την επιβάρυνση των οικογενειών και των μελών που φροντίζουν τα άτομα με αναπηρία ή άλλες ανάγκες φροντίδας/ υποστήριξης. Εξαιρώντας την Κρήτη και τη Στερεά Ελλάδα, στο ακόλουθο διάγραμμα διαπιστώνεται κα διαγραμματικά η αρνητική σχέση του περιορισμού των φροντιστών με τη χρήση δημόσιων υπηρεσιών βοήθειας στο σπίτι.

Γράφημα 6: Συσχέτιση της χρήσης δημόσιων υπηρεσιών βοήθειας στο σπίτι και του περιορισμού των οικογενειακών φροντιστών (2020)

Πηγή στοιχείων: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (2020) Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

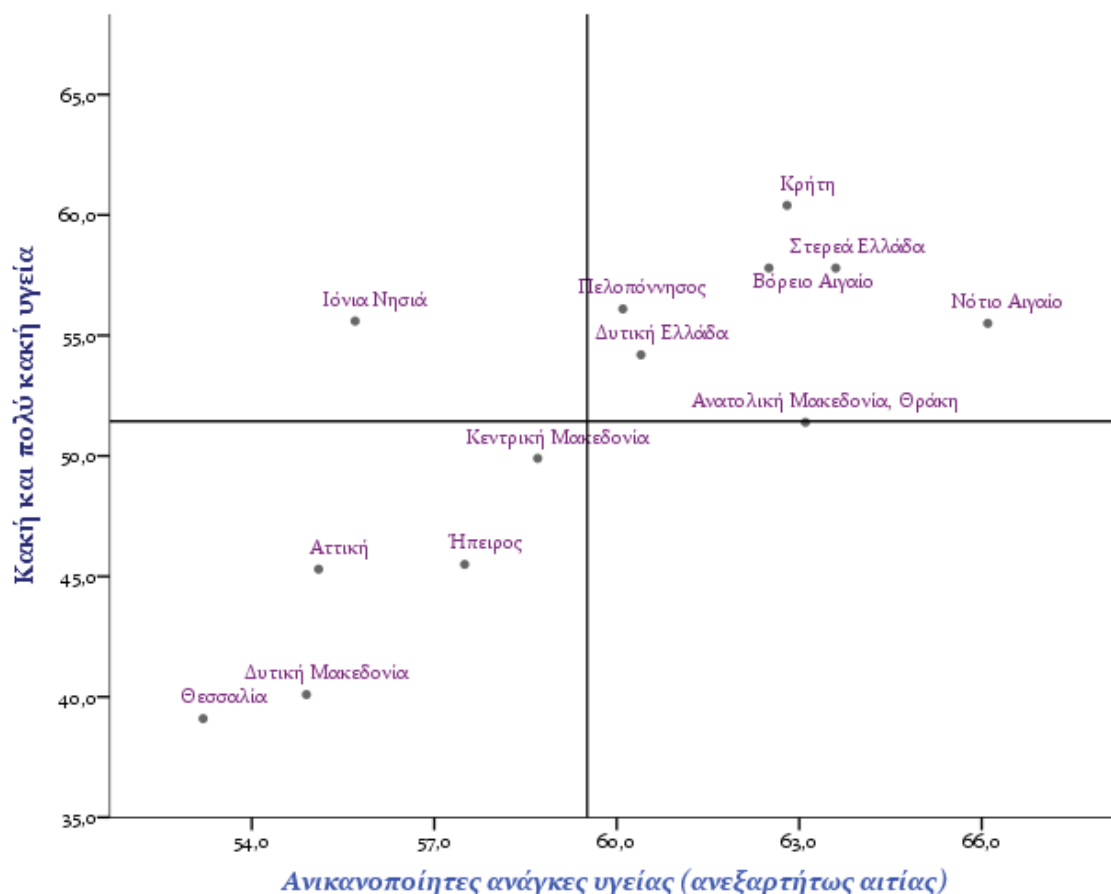
Πρόσβαση στην υγεία

Μεσοσταθμικά, έξι (6) στα δέκα (10) άτομα με σοβαρή αναπηρία αναφέρουν ότι υπήρξε μία τουλάχιστον περίπτωση τους τελευταίους δώδεκα (12) μήνες που δεν υποβλήθηκαν σε εξέταση ή θεραπεία για την οποία υπήρχε ένδειξη ή ανάγκη, ενώ σε αντίστοιχη συνθήκη βρέθηκε να είναι ένα (1) στα δέκα (10) άτομα χωρίς αναπηρία.

Στο ακόλουθο γράφημα αποτυπώνεται η συσχέτιση του επιπέδου ανικανοποίητων αναγκών υγείας (ανεξαρτήτως αιτιολογίας) με την υποκειμενική αξιολόγηση της κατάστασης υγείας των ατόμων με σοβαρή αναπηρία ως «κακή ή πολύ κακή». Συμπεραίνουμε ότι στις περιφέρειες με μεγαλύτερο ποσοστό ανικανοποίητων αναγκών

υγείας, οι πολίτες με αναπηρία βιώνουν σε μεγαλύτερη συχνότητα την κατάσταση της υγείας τους ως «κακή» ή «πολύ κακή».

Γράφημα 7: Συσχέτιση των ανικανοποίητων αναγκών υγείας με την υποκειμενική αξιολόγηση της κατάστασης υγείας των ατόμων με σοβαρή αναπηρία (2020)

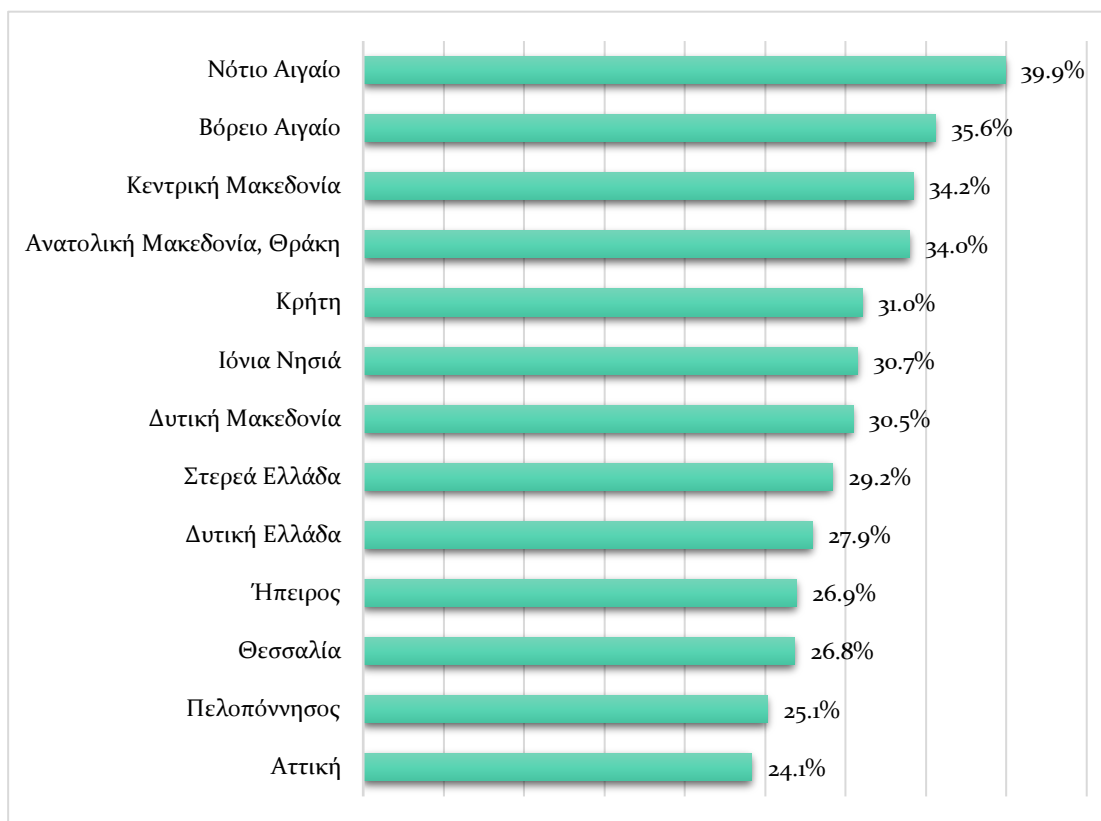

Πηγή στοιχείων: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (2020) *Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας*

Η εξέταση των λόγων για τους οποίους τα άτομα με αναπηρία δεν υποβλήθηκαν σε ιατρική εξέταση ή θεραπεία παρότι υπήρχε ανάγκη/ένδειξη, φανερώνει πρόσθετες διαφοροποιήσεις. Η ανάλυση του δείκτη «Ανικανοποίητες ανάγκες υγείας στα άτομα με σοβαρή αναπηρία λόγω συστημικών εμποδίων»¹ ανά περιφέρεια, φανερώνει ένα ξεκάθαρο διαχωρισμό ανάμεσα στη νησιωτική και Βόρεια Ελλάδα από την μια και στην μητροπολιτική περιφέρεια της Αττικής και την υπόλοιπη ηπειρωτική χώρα από την άλλη, με την πρώτη ομάδα περιφερειών να καταγράφουν σημαντικά υψηλότερα ποσοστά ανικανοποίητων αναγκών υγείας λόγω συστημικών εμποδίων.

¹ Ως συστημικά εμπόδια ορίζονται οι εξής αναφερόμενοι λόγοι: κόστος υπηρεσίας/πολύ ακριβή η επίσκεψη ή η θεραπεία, μεγάλη απόσταση από το γιατρό/δεν υπάρχουν μέσα συγκοινωνίας, μεγάλη λίστα αναμονής.

Γράφημα 8: Ανικανοποίητες ανάγκες υγείας στα άτομα με σοβαρή αναπηρία λόγω συστημικών εμποδίων/ ελλείψεων του συστήματος υγείας (2020)

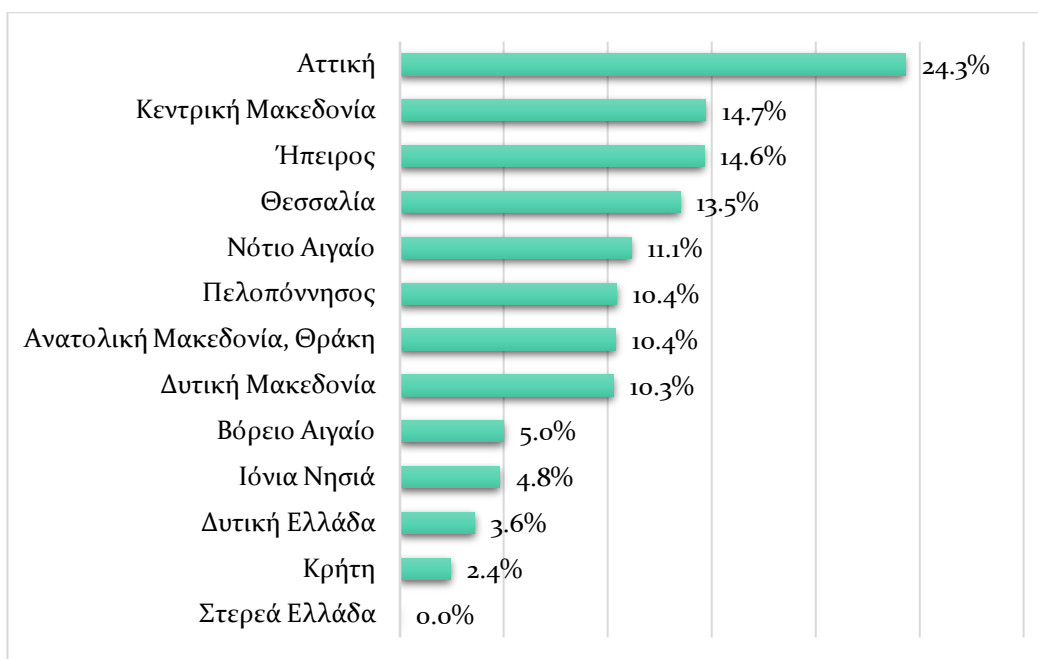

Πηγή στοιχείων: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (2020) Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

Πρόσβαση στην εκπαίδευση

Σε επίπεδο χώρας, το ποσοστό των ατόμων με σοβαρή αναπηρία που έχουν ολοκληρώσει τριτοβάθμια εκπαίδευση (στην ηλικιακή ομάδα 25 με 64 ετών) υπολογίζεται στο 15,8%, έναντι του 32,4% στον πληθυσμό χωρίς αναπηρία. Η ανάλυση ανά Περιφέρεια δείχνει μεγάλες διαφορές στο επίπεδο πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία στην εκπαίδευση, με τους κατοίκους της Αττικής να έχουν περισσότερο διευρυμένη πρόσβαση συγκριτικά με τους υπόλοιπους πολίτες με αναπηρία. Ωστόσο, ακόμα και στη μητροπολιτική περιφέρεια της Αττικής, το εκπαιδευτικό χάσμα ανάμεσα στα άτομα με σοβαρή αναπηρία και στα άτομα χωρίς αναπηρία είναι τεράστιο, με τους δεύτερους να σημειώνουν σχεδόν διπλάσιο ποσοστό πτυχιούχων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Γράφημα 9: Ποσοστό ατόμων με σοβαρή αναπηρία και ηλικία 25 -64 ετών που έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (2020)

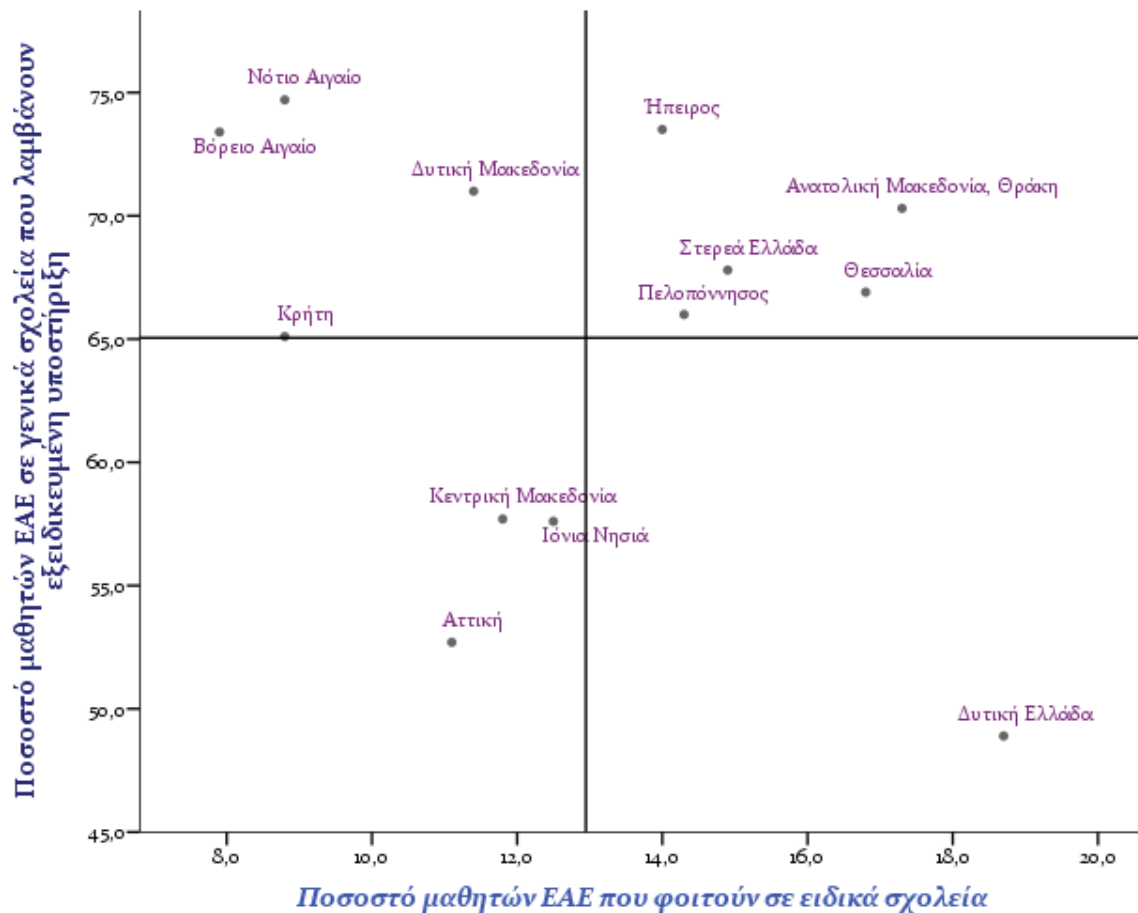

Πηγή στοιχείων: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (2020) Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

Η συντριπτική πλειονότητα των μαθητών με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στη χώρα φοιτούν σε γενικά σχολεία [περίπου οι εννέα (9) στους δέκα (10)]. Εδώ ξεχωρίζουν, με σημαντικά υψηλότερα του εθνικού, τα ποσοστά μαθητών που φοιτούν σε ειδικά σχολεία στις περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Δυτικής Ελλάδας και Θεσσαλίας.

Ως προς το δικαίωμα των μαθητών ΕΑΕ να απολαμβάνουν εξειδικευμένη υποστήριξη εντός του γενικού εκπαιδευτικού συστήματος ώστε να αναπτύσσουν στο μέγιστο τις ικανότητες τους, επίσης διαπιστώνονται περιφερειακές ανισότητες. Πιο συγκεκριμένα, η Δυτική Ελλάδα, η Αττική, τα Ιόνια Νησιά και η Κεντρική Μακεδονία καταγράφουν τα χαμηλότερα ποσοστά μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες που λαμβάνουν εξειδικευμένη υποστήριξη εντός των γενικών σχολείων.

Γράφημα 10: Ποσοστό μαθητών ΕΑΕ σε ειδικά σχολεία και ποσοστό μαθητών ΕΑΕ που λαμβάνουν εξειδικευμένη υποστήριξη εντός των γενικών σχολείων (σχ. Έτος 2020-21)

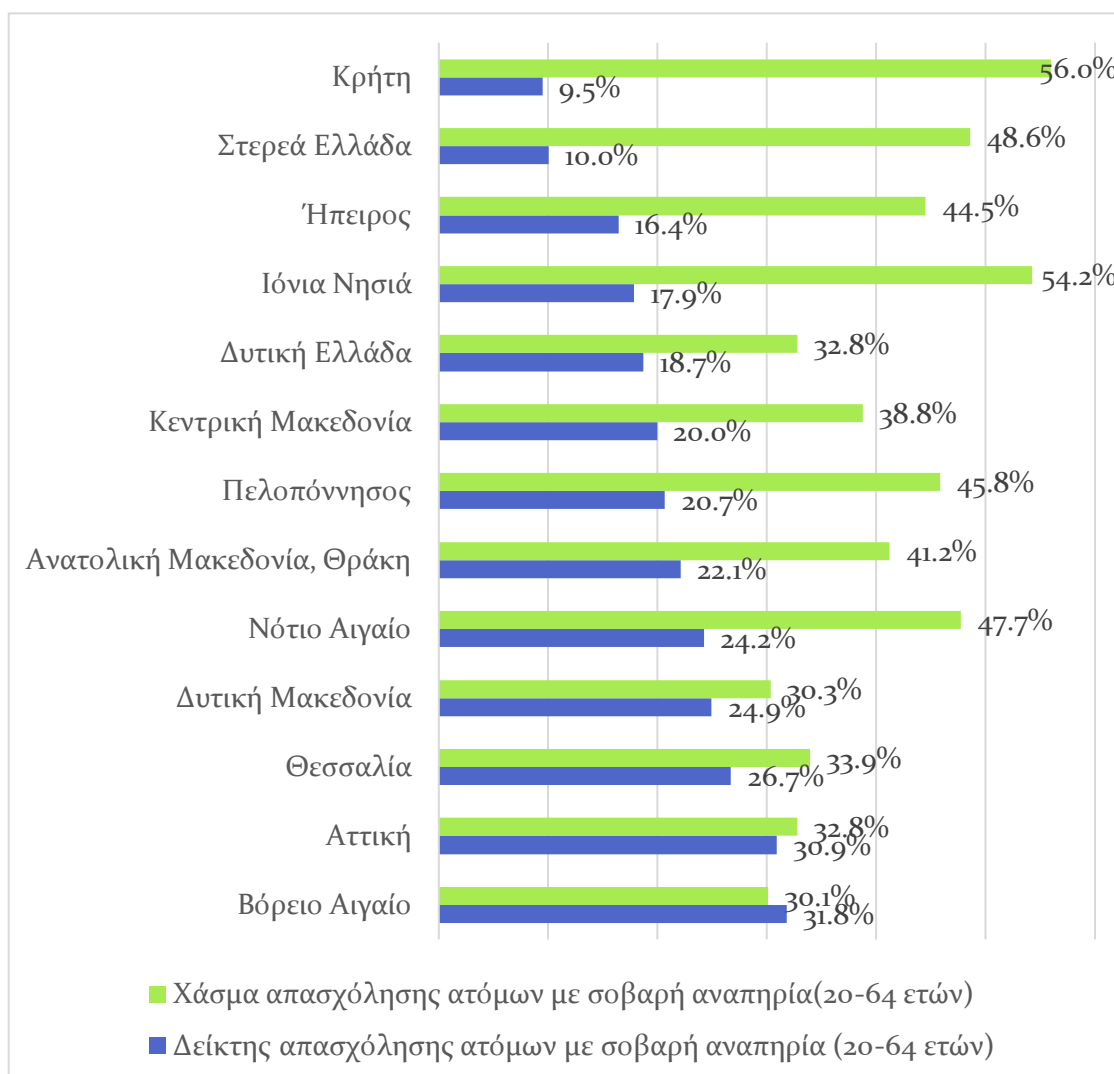
Πηγή: Υπουργείο Παιδείας, ΠΣ My-School
Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

Πρόσβαση στην απασχόληση

Παρά τις περιφερειακές διαφοροποιήσεις, το πεδίο της απασχόλησης εξακολουθεί να αποτελεί για τα άτομα με αναπηρία σε όλη την Ελλάδα, πεδίο σχεδόν απροσπέλαστο, πεδίο σημαντικών φραγμών και διακρίσεων.

Ο Δείκτης απασχόλησης των ατόμων με σοβαρή αναπηρία κυμαίνεται σε ένα εύρος 20 περίπου μονάδων, με την Κρήτη να καταγράφει το χαμηλότερο ποσοστό απασχολούμενων ατόμων με σοβαρή αναπηρία, το οποίο ανέρχεται μόλις στο 9,5% του συνόλου των ατόμων με αναπηρία ηλικίας 20-64 ετών.

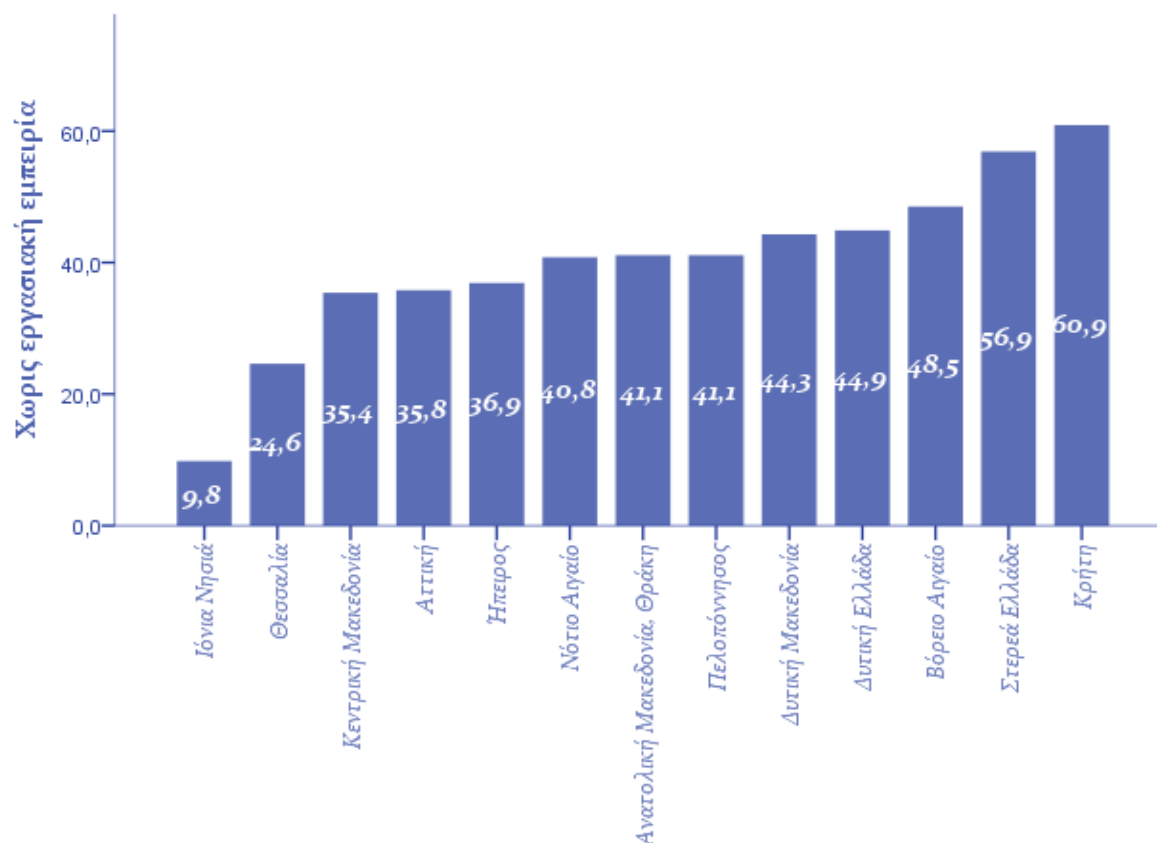
Γράφημα 11: Δείκτης απασχόλησης και χάσμα απασχόλησης ατόμων με σοβαρή αναπηρία 20-64 ετών (2020)

Πηγή στοιχείων: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (2020) Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

Το χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και η μακροχρόνια ανεργία αποτελούν παράγοντες που συνδέονται με την περιορισμένη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην εργασία. Ιδιαίτερα ανησυχητικά είναι τα ποσοστά των μη απασχολούμενων ατόμων με σοβαρή αναπηρία που δεν έχουν εργαστεί ποτέ. Η Κρήτη, η Στερεά Ελλάδα και το Βόρειο Αιγαίο καταγράφουν τις υψηλότερες συχνότητες μη απασχολούμενων ατόμων με σοβαρή αναπηρία και ηλικία τα 20-64 έτη, που δεν έχουν αποκτήσει καμία εργασιακή εμπειρία. Στην περίπτωση της Κρήτης το 61% των μη απασχολούμενων ατόμων με σοβαρή αναπηρία, δεν έχει εργαστεί ποτέ.

Γράφημα 12: Ποσοστό μη απασχολούμενων ατόμων με σοβαρή αναπηρία 20-64 ετών που δεν έχουν εργαστεί ποτέ (2020)

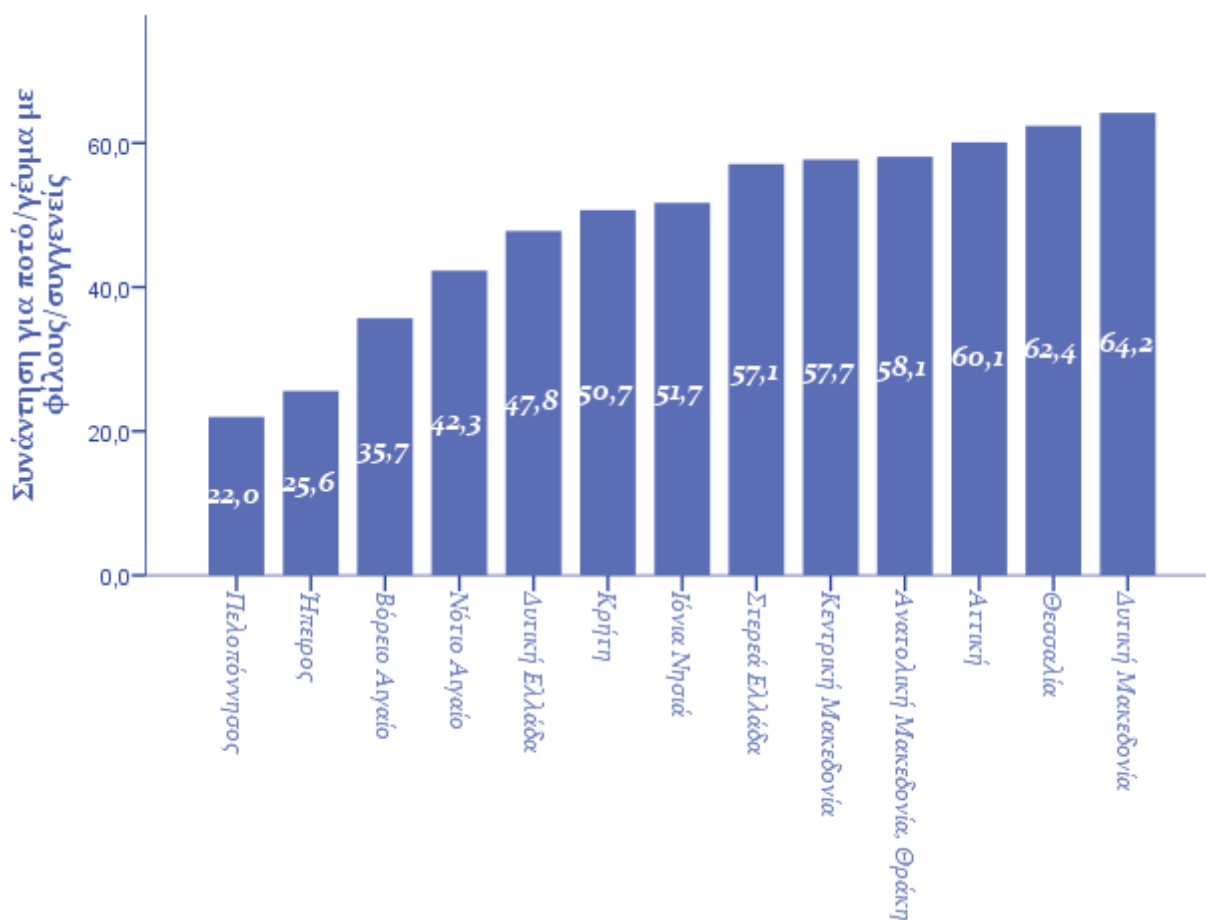

Πηγή στοιχείων: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (2020) Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

Συμμετοχή στην κοινωνική ζωή και προσωπική αυτονομία

Μεγάλες διαφοροποιήσεις μεταξύ των περιφερειών καταγράφονται στους δείκτες συμμετοχής στην κοινωνική ζωή και προσωπικής αυτονομίας. Συνάντηση με φίλους/συγγενείς για ποτό/γεύμα τουλάχιστον μια (1) φορά τον μήνα, απολαμβάνουν οι έξι (6) στους δέκα (10) πολίτες με σοβαρή αναπηρία στις περιφέρειες της Δυτικής Μακεδονίας, της Θεσσαλίας και της Αττικής, ενώ αντιστοίχως, μόνο οι δυο (2) στους δέκα (10) που αντιμετωπίζουν σοβαρή αναπηρία και διαμένουν στην Πελοπόννησο ή στην Ήπειρο πραγματοποιούν κοινωνικές συναντήσεις σε ανάλογη συχνότητα.

Γράφημα 13: Ποσοστό ατόμων με σοβαρή αναπηρία που συναντούν τουλάχιστον μια φορά τον μήνα φίλους/συγγενείς για ποτό/γέυμα (2020)

Πηγή στοιχείων: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (2020) *Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας*

Τα ποσοστά συμμετοχής σε δραστηριότητες αναψυχής είναι πολύ χαμηλά για τα άτομα με σοβαρή αναπηρία σε όλες τις περιφέρειες.² Είτε για οικονομικούς λόγους είτε για άλλους λόγους, τα 8 στα 10 άτομα με σοβαρή αναπηρία δεν συμμετέχουν τακτικά σε δραστηριότητες αναψυχής (για τις οποίες απαιτείται αντίτιμο) όπως σε αθλητικές εκδηλώσεις, συναυλίες, θεατρικές παραστάσεις κ.λπ.

Ο δείκτης δαπάνη χρηματικού ποσού, κάθε βδομάδα, για προσωπικές ανάγκες, είναι ενδεικτικός του βαθμού προσωπικής αυτονομίας και ελευθερίας που απολαμβάνουν τα άτομα.³ Ο δείκτης αυτός κυμαίνεται σε ιδιαίτερα χαμηλά επίπεδα στο σύνολο των περιφερειών της χώρας, με την πλειονότητα των ατόμων με σοβαρή αναπηρία και ηλικία 18-64 ετών να μην διαθέτουν, ανεξάρτητα από την περιφέρεια διαμονής τους, έναν μικρό προϋπολογισμό για προσωπικά τους έξοδα. Τα χειρότερα ποσοστά στον υπό εξέταση

² Βλ. επίσης Γράφημα 20 στη σ. 72 της Έκθεσης

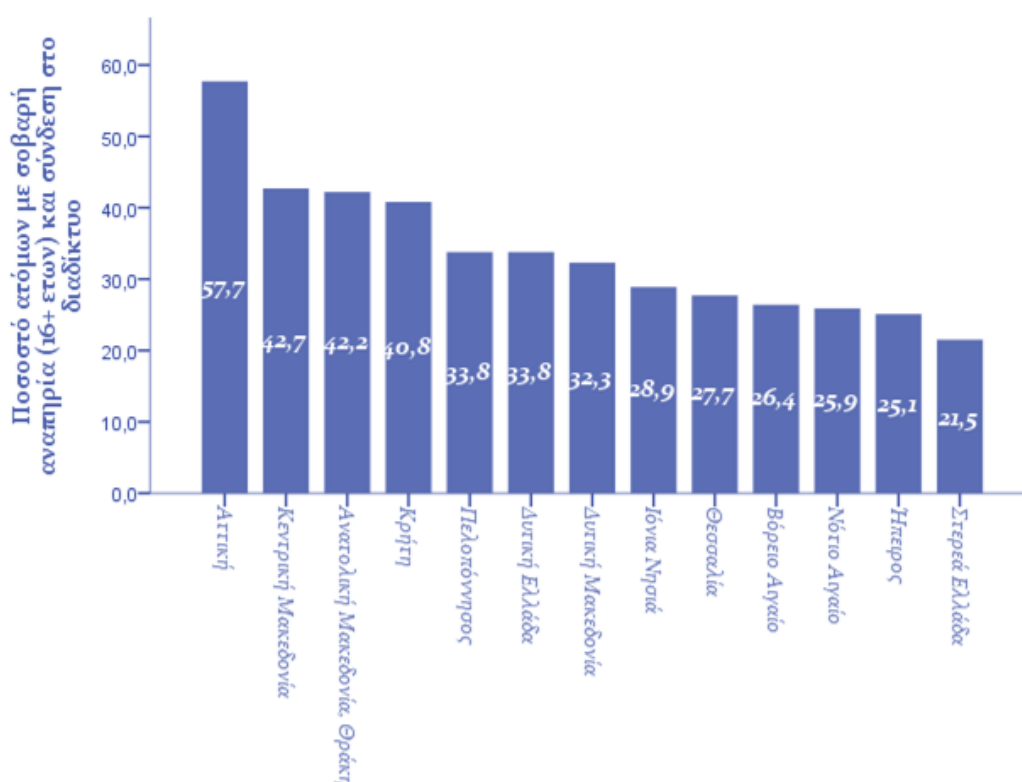
³ Βλ. επίσης Γράφημα 21 στη σ. 73 της Έκθεσης

δείκτη καταγράφονται στις περιφέρειες Βορείου Αιγαίου, Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου και Κρήτης.

Ψηφιακή προσβασιμότητα

Σε επίπεδο χώρας, σύνδεση στο διαδίκτυο διαθέτει το 43% των ατόμων με σοβαρή αναπηρία έναντι του 90% των ατόμων χωρίς αναπηρία. Το ψηφιακό χάσμα κυμαίνεται σε διαφορετικά επίπεδα στη κάθε περιφέρεια, με τους κατοίκους με αναπηρία της μητροπολιτικής περιφέρειας της Αττικής να καταγράφουν το υψηλότερο ποσοστό σύνδεσης στο διαδίκτυο, ενώ το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό καταγράφεται στην Κεντρική Μακεδονία.

Γράφημα 14: Ποσοστό ατόμων με σοβαρή αναπηρία (16+) και σύνδεση στο διαδίκτυο (2020)

Πηγή στοιχείων: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (2020) Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

Ένα πρόσθετο εμπόδιο με το οποίο έρχονται αντιμέτωπα τα άτομα με αναπηρία αφορά στην προσβασιμότητα των ιστοτόπων, και εν προκειμένω της προσβασιμότητας των ιστοτόπων των περιφερειών. Αν και στο ελληνικό θεσμικό πλαίσιο έχει ενσωματωθεί η Οδηγία 2016/212 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «για την προσβασιμότητα των ιστοτόπων και των εφαρμογών για φορητές συσκευές των οργανισμών του δημοσίου τομέα», παρ' όλα αυτά η εφαρμογή της παρουσιάζει σημαντικές καθυστερήσεις, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Στην Έκθεση έχουν ελεγχθεί οι ιστότοποι και των δεκατριών (13) περιφερειών της χώρας σχετικά: α) με το επίπεδο προσβασιμότητάς τους

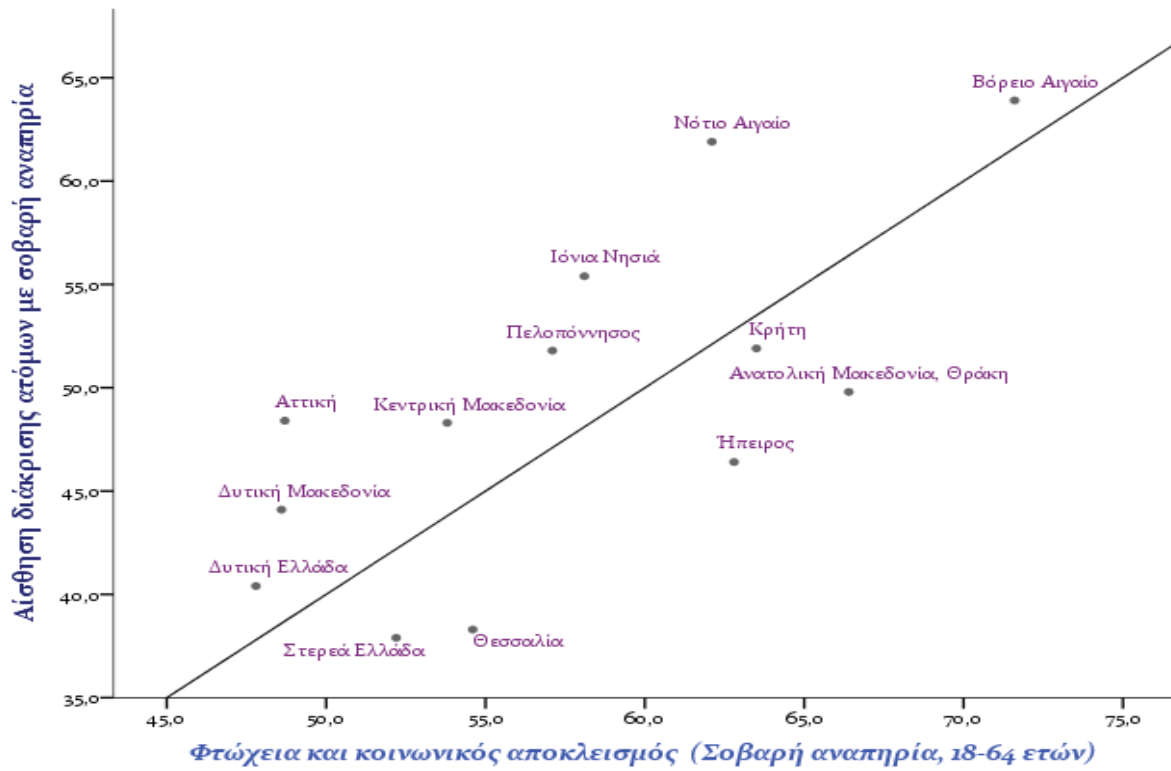
και β) τη διαθεσιμότητα δήλωσης προσβασιμότητας.⁴ Όπως προκύπτει από τον έλεγχο του Παρατηρητηρίου (βλ. Πίνακα 2 της Έκθεσης), με εξαίρεση τους ιστοτόπους των Περιφερειών Κρήτης και Στερεάς Ελλάδας για τους οποίους και δεν κατέστη εφικτό να ολοκληρωθεί ο έλεγχος, μόνο ο ιστοτόπος της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας είναι σχεδόν πλήρως προσβάσιμος (95%) στα άτομα με αναπηρία εν αντιθέσει με τους ιστοτόπους των Περιφερειών Θεσσαλίας (70%) και Δυτικής Ελλάδας (73%) που αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα προσβασιμότητας. Ως προς τη Δήλωση Προσβασιμότητας -την οποία, σύμφωνα με το άρθρο 42 του ν. 4727/2020, όλοι οι οργανισμοί του Δημοσίου όπως και οι Περιφέρειες οφείλουν να την αναρτούν στους ιστοτόπους τους- ήταν διαθέσιμη μόνο στους ιστοτόπους των Περιφερειών Κεντρικής Μακεδονίας και Βορείου Αιγαίου. Παρ' όλα αυτά, αν και είχε αναρτηθεί η Δήλωση Προσβασιμότητας στις εν λόγω Περιφέρειες αυτή δεν ήταν ενημερωμένη, όπως όφειλε σύμφωνα με το ν. 4027/2020, τουλάχιστον σε ετήσια βάση ύστερα από την αρχική της κατάρτιση.

Αίσθηση διακρίσεων στα άτομα με σοβαρή αναπηρία

Το 48% των ατόμων με σοβαρή αναπηρία που διαμένουν στη χώρα έχουν αισθανθεί ότι αντιμετώπισαν άδικη μεταχείριση ή ότι δεν έχουν, για παράδειγμα, ίσες ευκαιρίες με άλλα άτομα του περιβάλλοντός τους ή ότι βιώνουν κάποιας μορφής αποκλεισμό σε κάποιο τομέα της ζωής του, λόγω των περιορισμών ή των δυσκολιών της υγείας τους [κατά τη διάρκεια των τελευταίων έξι (6) μηνών ή και περισσότερο]. Η διαφοροποίηση της τιμής του δείκτη «Αίσθηση διάκρισης» στις δεκατριές (13) περιφέρειες της χώρας, αφενός συνδέεται με τις ιδιαίτερες συνθήκες διαβίωσης και την ένταση των κοινωνικών αποκλεισμών και εμποδίων που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία στις τοπικές κοινωνίες, καθώς και με τα γενικά κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά της εκάστοτε περιφέρειας, και αφετέρου σχετίζεται με ζητήματα κοινωνικών αντιλήψεων και στάσεων για την αναπηρία αλλά και για την ίδια την έννοια της διάκρισης, που επίσης παρουσιάζουν τοπικές διαφορές. Οι νησιωτικές περιφέρειες, με πρώτες το Βόρειο και Νότιο Αιγαίο, κατατάσσονται στις θέσεις με τα υψηλότερα ποσοστά πολιτών με σοβαρή αναπηρία που βιώνουν διακρίσεις, άδικη μεταχείριση ή αποκλεισμό σε κάποιο τομέα της ζωής τους, ενώ ακολουθούν η Πελοπόννησος και η Α. Μακεδονία και Θράκη. Η ανάλυση του δείκτη ανέδειξε ως καθοριστικότερο παράγοντα (μεταξύ των εξεταζόμενων μεταβλητών) που συντελεί στην αίσθηση της διάκρισης, την έκταση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Στο Γράφημα 15 αποτυπώνεται η ισχυρή και σημαντική συσχέτιση των δυο (2) δεικτών, δηλαδή της αίσθησης των πολιτών με αναπηρία ότι βιώνουν διακρίσεις στις περιφέρειες διαμονής τους και της τιμής του δείκτη φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

⁴ Βλ. Πίνακα 2, σσ. 77-81 της Έκθεσης

Γράφημα 15: Συσχέτιση του επιπέδου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού με την αίσθηση της διάκρισης στα άτομα με σοβαρή αναπηρία 18-64 ετών (2020)

Πηγή στοιχείων: Ελληνική Στατιστική Αρχή, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (2020) Επεξεργασία: Παρατηρητήριο Θεμάτων Αναπηρίας

ΟΙ ΝΗΣΙΩΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ: ΕΚΤΕΤΑΜΕΝΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΕ ΒΑΡΟΣ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Το στοιχείο της νησιωτικότητας είναι γνωστό ότι θέτει σοβαρές προκλήσεις στη οικονομική και κοινωνική συνοχή των περιφερειών αυτών, ενώ συνδέεται και με έντονες ενδοπεριφερειακές ανισότητες. Στις νησιωτικές περιφέρειες διαπιστώνονται σημαντικές ελλείψεις σε εκπαιδευτικές υποδομές και εξοπλισμό, σε υποδομές υγείας (που καλύπτουν αυξημένες ανάγκες λόγω τουρισμού), σε κοινωνικές υποδομές οι οποίες καλούνται να εξυπηρετήσουν τις ανάγκες των ατόμων με αναπηρία αλλά και σε προσβάσιμες υποδομές και συστήματα μεταφορών. Ο χωρικός κατακερματισμός των περιφερειών επιτείνει τα προβλήματα προσβασιμότητας. Η οικονομική κρίση που έπληξε τη χώρα και η εμφάνιση της πανδημίας COVID-19, όξυνε τα ήδη υφιστάμενα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα στα ελληνικά νησιά, και ιδιαίτερα σε όσα βρίσκονται σε απόλυτα εξάρτηση από τους κλάδους της οικονομίας που συνδέονται με τον τουρισμό, γεγονός που επιβάρυνε υπέρμετρα τους ευάλωτους πολίτες και δη τους πολίτες με αναπηρία.

Οι 4 νησιωτικές περιφέρειες, με πρώτες το Βόρειο και Νότιο Αιγαίο, κατατάσσονται στις θέσεις με τα υψηλότερα ποσοστά πολιτών με σοβαρή αναπηρία που βιώνουν διακρίσεις, άδικη μεταχείριση ή αποκλεισμό σε κάποιο τομέα της ζωής τους. Το εύρημα αυτό, σε συνάρτηση με την επίδοση των περιφερειών αυτών στους υπόλοιπους τομείς που εξετάστηκαν, επιβεβαιώνει την ιδιαίτερη σχέση του παράγοντα της νησιωτικότητας με την αναπηρία.

Παρότι οι νησιωτικές περιφέρειες -με εξαίρεση το Βόρειο Αιγαίο- διατηρούν το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε επίπεδα υψηλότερα από την μέση τιμή των 13 περιφερειών, χαρακτηρίζονται από μεγάλη ανισότητα αναφορικά με το βιοτικό επίπεδο των ατόμων με αναπηρία.

Οι νησιωτικές περιφέρειες χαρακτηρίζονται από ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού των ατόμων με σοβαρή αναπηρία, που και στις τέσσερις (4) περιφέρειες κατατάσσοντας υψηλότερα από την διάμεση τιμή. Ειδικότερα, το Βόρειο Αιγαίο και η Κρήτη καταγράφουν το πρώτο (1^ο) και το τρίτο (3^ο) αντίστοιχα υψηλότερο ποσοστό ατόμων με σοβαρή αναπηρία που βρίσκονται στο φάσμα της φτώχειας ή/και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Ωστόσο, οι τέσσερις (4) νησιωτικές περιφέρειες χαρακτηρίζονται κυρίως από εκτεταμένη ανισότητα σε βάρος των ατόμων με αναπηρία, με την απόκλιση των επιπέδων φτώχειας και αποκλεισμού στα άτομα με σοβαρή, σε σύγκριση με τα άτομα χωρίς αναπηρία, να αποτυπώνεται στις τιμές του δείκτη «χάσμα φτώχειας» με τα Ιόνια Νησιά την Κρήτη και το Βόρειο Αιγαίο να βρίσκονται κατά φθίνουσα σειρά στις υψηλότερες θέσεις με βάση τις τιμές του δείκτη, και το Νότιο Αιγαίο στην πέμπτη (5^η) θέση μετά την Ήπειρο.

Η εξέταση των δεικτών του υλικού επιπέδου διαβίωσης καταδεικνύει περαιτέρω διαστάσεις της πραγματικής φτώχειας στον πληθυσμό με αναπηρία στην νησιωτική χώρα. Το Βόρειο και το Νότιο Αιγαίο είναι οι δυο (2) περιφέρειες με τα υψηλότερα ποσοστά πολιτών με σοβαρή αναπηρία που αντιμετωπίζουν σοβαρές υλικές στερήσεις, ενώ η περιφέρεια Κρήτης καταγράφει το μεγαλύτερο ποσοστό νοικοκυριών με μέλη με ανάγκες φροντίδας τα οποία αδυνατούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά στις εξειδικευμένες ανάγκες των μελών τους.

Οι σοβαρές ελλείψεις του εθνικού συστήματος υγείας στις νησιωτικές περιφέρειες ενέχουν δραματικές συνέπειες για τα άτομα με αναπηρία ή/και χρόνιες παθήσεις που ενδέχεται να έχουν και αυξημένες ανάγκες για υπηρεσίες υγείας.

Στην Κρήτη και στο Βόρειο Αιγαίο διαπιστώθηκαν τα μεγαλύτερα ποσοστά ατόμων με σοβαρή αναπηρία που δηλώνουν ότι η υγεία τους είναι σε κακή και πολύ κακή κατάσταση, ενώ και στις 2 άλλες νησιωτικές περιφέρειες τα αντίστοιχα ποσοστά κυμαίνονται σε επίπεδα ανώτερα του μέσου όρου της χώρας.

Στον δείκτη «ανικανοποίητες ανάγκες υγείας σε άτομα με σοβαρή αναπηρία, λόγω συστημικών εμποδίων», οι περιφέρειες του Αιγαίου καταγράφουν τις 2 από τις 3 χειρότερες τιμές στον δείκτη, ενώ και για τους κατοίκους της Κρήτης και των Ιονίων Νήσων, τα ποσοστά ανικανοποίητων αναγκών υγείας ανέρχονται επίσης σε επίπεδα υψηλότερα του μέσου όρου των περιφερειών.

Οι ανισότητες στον τομέα της απασχόλησης είναι ιδιαίτερα οξυμένες κυρίως στα Ιόνια Νησιά στην Κρήτη και στο Νότιο Αιγαίο. Εξάιρεση αποτελεί το Βόρειο Αιγαίο που καταγράφει σημαντικά χαμηλότερο χάσμα απασχόλησης, εντούτοις μαζί με την Κρήτη

Παρότι τα επίπεδα απασχόλησης στον γενικό πληθυσμό σε αυτές τις περιφέρειες κυμαίνονται σχεδόν στο μέσο επίπεδο της χώρας (ελαφρώς υψηλότερα η Κρήτη), τα Ιόνια Νησιά και η Κρήτη, αποτελούν τις δυο περιφέρειες με το υψηλότερο χάσμα απασχόλησης των ατόμων με σοβαρή αναπηρία σε σύγκριση με τον πληθυσμό χωρίς αναπηρία, και το Νότιο Αιγαίο κατατάσσεται στην τέταρτη (4^η) θέση.

συγκαταλέγεται στις 3 περιφέρειες της χώρας με τα υψηλότερα ποσοστά μη απασχολουμένων με σοβαρή αναπηρία χωρίς καμία εργασιακή εμπειρία.

Στον τομέα της εκπαίδευσης, διαπιστώνεται ως κοινό γνώρισμα των νησιωτικών περιφερειών η υψηλή συχνότητα μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο σύνολο του μαθητικού πληθυσμού τους. Στην περιφέρεια Βορείου Αιγαίου σημειώνεται το μεγαλύτερο ποσοστό μαθητών με αναπηρία ή/και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες στο σύνολο του μαθητικού πληθυσμού (11,3%), ενώ ακολουθεί η Κρήτη (9,7%), η περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (8%) και η περιφέρεια Ιονίων Νήσων (7,8%).

Τα σοβαρά ζητήματα προσβασιμότητας που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία επιτείνονται σημαντικά από το στοιχείο της νησιωτικότητας. Σημαντικά εμπόδια αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία στον τομέα της κινητικότητας λόγω της μη προσβασιμότητας των μεταφορικών συστημάτων αλλά και στην πρόσβαση σε βασικές υποδομές υγείας και εκπαίδευσης, ιδιαίτερα στα μικρά νησιά αλλά και σε απομακρυσμένες και ορεινές περιοχές των νησιωτικών συμπλεγμάτων. Επίσης, σοβαρές ψηφιακές ανισότητες αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία που διαμένουν κυρίως στα νησιά Βορείου και Νοτίου Αιγαίου.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ: ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Μετά τις νησιωτικές περιφέρειες, η περίπτωση της Πελοποννήσου ακολουθεί με το αμέσως υψηλότερο ποσοστό στον δείκτη «αίσθηση διάκρισης». Το 52% των ατόμων με σοβαρή αναπηρία στην περιφέρεια Πελοποννήσου έχουν βιώσει διάκριση, άδικη μεταχείριση ή κάποιας μορφής αποκλεισμό σε κάποιο τομέα της ζωής του, λόγω των περιορισμών ή των δυσκολιών της υγείας τους κατά τη διάρκεια των τελευταίων έξι (6) μηνών ή και περισσότερο (2020.)

Η περιφέρεια Πελοποννήσου με κατά κεφαλήν ΑΕΠ που ανέρχεται στο 87% του εθνικού μέσου [πέμπτη (5^η) σε σειρά κατάταξης ως προς το μέγεθος του κατά κεφαλήν ΑΕΠ], κατατάσσεται στις «πλούσιες» περιφέρειες για τα δεδομένα της χώρας, ενώ το ποσοστό φτώχειας και αποκλεισμού των ατόμων με σοβαρή αναπηρία τοποθετείται ακριβώς στη διάμεση θέση της κατανομής των περιφερειών.

Βασικό εύρημα της έρευνας για την περιφέρεια Πελοποννήσου είναι η δυσμενής εικόνα που αποτυπώνεται και στους τρεις (3) δείκτες συμμετοχής στην κοινωνική ζωή και προσωπικής αυτονομίας των ατόμων με αναπηρία. Ειδικότερα η Πελοπόννησος καταγράφει μια (1) από τις τρεις (3) χειρότερες επιδόσεις και στους τρεις (3) υπό εξέταση δείκτες, εύρημα που υποδεικνύει ένα εκτεταμένο φαινόμενο κοινωνικού αποκλεισμού των ατόμων με αναπηρία. Σε αυτή την εικόνα συνηγορούν και άλλα δεδομένα που

αναλύονται στην Έκθεση, όπως το διευρυμένο χάσμα απασχόλησης των ατόμων με σοβαρή αναπηρία, το εύρημα ότι στην Πελοπόννησο καταγράφεται το χαμηλότερο ποσοστό νοικοκυριών με μέλη που χρήζουν φροντίδας/υποστήριξης και απολαμβάνουν δημόσιες υπηρεσίες φροντίδας ή βοήθειας κατ' οίκον (5%), το υψηλό ποσοστό των ατόμων με σοβαρή αναπηρία που αντιμετωπίζουν σοβαρές υλικές στερήσεις [τρίτο (3^ο) υψηλότερο στη χώρα].

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗ & ΗΠΕΙΡΟΣ: «ΦΤΩΧΕΣ» ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΜΕ ΙΔΙΑΤΕΡΑ ΥΨΗΛΑ ΠΟΣΟΣΤΑ ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΣΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Οι Περιφέρειες της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και της Ηπείρου συγκαταλέγονται στην ομάδα των «Φτωχών» περιφερειών της χώρας που καταγράφουν ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό φτώχειας και αποκλεισμού στα άτομα με αναπηρία. Οι δυο Περιφέρειες κατατάσσονται μετά το Βόρειο Αιγαίο, στη δεύτερη (2^η) και τρίτη (3^η) αντίστοιχα χαμηλότερη θέση ως προς το κατά κεφαλήν ΑΕΠ τους. Κοινά χαρακτηριστικά των δυο περιφερειών είναι επίσης τα υψηλά ποσοστά *Νέων εκτός εκπαίδευσης, κατάρτισης & απασχόλησης* (NEETS) και τα γενικά χαμηλά επίπεδα απασχόλησης.

Οι περιφέρειες της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και της Ηπείρου, συνδέονται επίσης με το χαρακτηριστικό των υψηλών ποσοστών ατόμων με αναπηρία στον πληθυσμό τους. Ειδικότερα, η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη σημειώνει το υψηλότερο ποσοστό σε επίπεδο περιφερειών στον δείκτη ατόμων με περιορισμούς δραστηριότητας/αναπηρία (Δείκτης GALI), και ακολουθεί με το δεύτερο υψηλότερο η Ήπειρος.

Μάλιστα, διαπιστώνεται η ύπαρξη συσχέτισης ανάμεσα στις συχνότητες που καταγράφονται οι περιφέρειες στον δείκτη αναπηρίας, και στα επίπεδα «φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού» των ατόμων με αναπηρία. Το εύρημα αυτό, αποτυπώνει μια διαφορετική πτυχή της σχέσης της αναπηρίας με την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Η Ανατολική Μακεδονία/Θράκη και η Ήπειρος μαζί με τις νησιωτικές περιφέρειες βρίσκονται στις υψηλότερες τιμές του δείκτη «χάσμα φτώχειας των ατόμων με σοβαρή αναπηρία», καταγράφουν δηλαδή σοβαρή ανισότητα σε βάρος των ατόμων με αναπηρία.

Ωστόσο, οι δυο Περιφέρειες διαφοροποιούνται σε αρκετούς δείκτες. Η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, η οποία χαρακτηρίζεται και από ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό φτώχειας/κοινωνικού αποκλεισμού και στον γενικό πληθυσμό [δεύτερο (2^ο) υψηλότερο στη χώρα], καταγράφει δυσμενέστερη εικόνα αναφορικά με τις υλικές

στερήσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία καθώς και πιο περιορισμένη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στην υγεία. Η Ήπειρος, που και στον γενικό πληθυσμό χαρακτηρίζεται από μειωμένη πρόσβαση στην απασχόληση, καταγράφει δυσμενέστερη εικόνα και στους δείκτες απασχόλησης των ατόμων με αναπηρία, ενώ υπολείπεται σημαντικά και σε ζητήματα συμμετοχής στην κοινωνική ζωή αλλά και στην πρόσβαση στο ψηφιακό περιβάλλον (σύνδεση στο διαδίκτυο στο νοικοκυριό).

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΑΣ: ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΕΝΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ, ΤΗΝ ΑΝΑΨΥΧΗ ΚΑΙ ΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας συγκαταλέγεται στις «Πλούσιες» περιφέρειες της χώρας (κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεγαλύτερο της διάμεσης τιμής) οι οποίες μάλιστα, καταγράφουν επίπεδα φτώχειας και σοβαρής υλικής στέρησης των ατόμων με σοβαρή αναπηρία, που παρότι είναι υψηλά όπως σε όλη την επικράτεια, κυμαίνονται ωστόσο σε επίπεδα χαμηλότερα των διάμεσων τιμών των περιφερειών.

Εντούτοις, η Στερεά Ελλάδα καταγράφει ιδιαίτερα δυσμενή εικόνα ως προς την άσκηση των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία. Σε σύνολο είκοσι-ένα (21) βασικών επιλεγμένων δεικτών, η περιφέρεια κατατάσσεται μεταξύ των τριών (3) χειρότερων θέσεων (Bottom-3) σε εννέα (9) βασικούς δείκτες και μεταξύ των τριών (3) σχετικά καλύτερων θέσεων μόνο σε τρεις (3) δείκτες.

Ιδιαίτερα στους τομείς της εκπαίδευσης και της εργασίας, φαίνεται ότι τα άτομα με αναπηρία που διαμένουν στη Στερεά Ελλάδα αντιμετωπίζουν εκτεταμένο αποκλεισμό. Στην Στερεά Ελλάδα καταγράφεται το δεύτερο χειρότερο ποσοστό απασχολούμενων ατόμων με σοβαρή αναπηρία και το δεύτερο (2^ο) υψηλότερο ποσοστό ατόμων με αναπηρία και καμία εργασιακή εμπειρία, ενώ το ποσοστό των ατόμων με σοβαρή αναπηρία που έχουν πτυχίο τριτοβάθμιας προσεγγίζει μηδενικό ποσοστό.

Η πρόσβαση στην υγεία βρέθηκε να είναι επίσης ιδιαίτερα προβληματική με την Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας να καταγράφει το δεύτερο (2^ο) υψηλότερο ποσοστό πολιτών με σοβαρή αναπηρία που θεωρούν ότι η κατάσταση της υγείας τους είναι κακή ή πολύ κακή και ταυτόχρονα να βρίσκεται στη δεύτερη χειρότερη θέση και στον δείκτη ανικανοποίητων αναγκών υγείας, ανεξαρτήτως αιτιολογίας.

Επιπροσθέτως, σοβαρά εμπόδια φαίνεται να αντιμετωπίζουν τα άτομα με αναπηρία ως προς την πρόσβαση τους σε δραστηριότητες αναψυχής (χαμηλότερο ποσοστό τακτικής συμμετοχής σε δραστηριότητες όπως αθλητικές, σινεμά, συναυλίες κ.λπ.) αλλά και εξαιρετικά μειωμένη πρόσβαση στο ψηφιακό περιβάλλον (χαμηλότερο ποσοστό ατόμων με σοβαρή αναπηρία και σύνδεση στο διαδίκτυο). Παρότι η χρήση υπηρεσιών βοήθειας στο σπίτι βρέθηκε να είναι σε σχετικά υψηλό επίπεδο για τα δεδομένα της χώρας, η Περιφέρεια καταγράφει την μεγαλύτερη τιμή στον δείκτη που μετράει τον περιορισμό που βιώνουν οι οικογενειακοί φροντιστές στην προσωπική και επαγγελματική τους ζωή.

Η εικόνα της περιφέρειας παρουσιάζει αντιφάσεις που χρήζουν ποιοτικής διερεύνησης, αφού ταυτόχρονα με τον εκτεταμένο αποκλεισμό, στην Στερεά Ελλάδα καταγράφεται η χαμηλότερη τιμή στον δείκτη υποκειμενικής αίσθησης διάκρισης. Μια ενδεχόμενη ερμηνεία μπορεί να σχετίζεται με την μειωμένη εξοικείωση και γνώση των κατοίκων σχετικά με τις μορφές διακρίσεων και αποκλεισμών, που δύναται να συντελεί στον τρόπο που αντιλαμβάνονται και απαντούν στο σχετικό ερευνητικό ερώτημα.

ΣΤΑ ΔΥΤΙΚΑ (ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ & ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ) ΠΡΟΣ ΤΑ ΚΑΤΩ ΕΙΣΩΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΔΙΑΒΙΩΣΗΣ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΚΑΙ ΧΩΡΙΣ ΑΝΑΠΗΡΙΑ

Ως προς το γενικό τους προφίλ, οι Περιφέρειες της Δυτικής Μακεδονίας και της Δυτικής

Ελλάδας χαρακτηρίζονται από τα χαμηλά επίπεδα απασχόλησης που είναι τα δυο χαμηλότερα μεταξύ των περιφερειών της χώρας αλλά και τα γενικευμένα και υψηλά επίπεδα φτώχειας και αποκλεισμού στον γενικό πληθυσμό [η Δυτική Ελλάδα καταγράφει το πρώτο (1^ο) υψηλότερο ποσοστό και η Δυτική Μακεδονία το τέταρτο (4^ο)].

Η κατάσταση των ατόμων με αναπηρία στις δυτικές περιφέρειες παρουσιάζει ομοιότητες οι οποίες συνδέονται και με τα συγκριτικά χαμηλότερα ποσοστά στον δείκτη αίσθηση διάκρισης των ατόμων με σοβαρή αναπηρία.

Παρά το γεγονός ότι, όπως και στο σύνολο

της επικράτειας, οι δείκτες του βιοτικού επιπέδου των πολιτών με αναπηρία παρουσιάζουν αρνητικές επιδόσεις, ωστόσο, οι αποκλίσεις του επιπέδου διαβίωσης των

i

Το 40,4% των ατόμων με σοβαρή αναπηρία στη Δυτική Ελλάδα και 44,1% στην Δυτική Μακεδονία, έχουν βιώσει διάκριση, άδικη μεταχείριση ή κάποιας μορφής αποκλεισμό σε κάποιο τομέα της ζωής του, λόγω των περιορισμών ή των δυσκολιών της υγείας τους κατά τη διάρκεια των τελευταίων έξι (6) μηνών ή και περισσότερο (2020.). Ωστόσο, τα ποσοστά αυτά κυμαίνονται σε χαμηλά επίπεδα για τα δεδομένα της χώρας [τρίτο (3^ο) και τέταρτο (4^ο) χαμηλότερο ποσοστό αντίστοιχα].

πολιτών με αναπηρία σε σύγκριση με τους πολίτες χωρίς αναπηρία είναι περιορισμένες στις δυτικές περιφέρειες σε σύγκριση με την υπόλοιπη χώρα.

Παρότι λοιπόν και στις δυτικές περιφέρειες σχεδόν πέντε (5) στους δέκα (10) κατοίκους με σοβαρή αναπηρία διαβιούν στο φάσμα της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, τα ποσοστά του δείκτη στις δυο περιφέρειες, αφενώς είναι τα χαμηλότερα σε επίπεδο περιφερειών, αφετέρου παρουσιάζουν τις μικρότερες αποκλίσεις συγκριτικά με τα αντίστοιχα ποσοστά στον πληθυσμό χωρίς αναπηρία [χάσμα φτώχειας ατόμων με σοβαρή αναπηρία: Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας: 3,6 | Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας: 13,1]. Καταγράφεται δηλαδή στις εν λόγω περιφέρειες μια κατάσταση «προς τα κάτω εξίσωσης» του επιπέδου διαβίωσης των ατόμων με και χωρίς αναπηρία.

Αντίστοιχα και στον τομέα της απασχόλησης, που το δομικό πρόβλημα της ανεργίας χαρακτηρίζει τις δυτικές περιφέρειες (τα υψηλότερα ποσοστά ανέργων στην επικράτεια), καταγράφονται οι μικρότερες αποκλίσεις [δευτερη (2^η) και τρίτη (3^η) καλύτερη θέση στο «χάσμα απασχόλησης» μετά το Βόρειο Αιγαίο] του ποσοστού απασχόλησης των ατόμων με σοβαρή αναπηρία σε σύγκριση με τα άτομα χωρίς αναπηρία, παρότι και στις δυο Περιφέρειες, βρέθηκαν ποσοστά μη απασχολούμενων ατόμων χωρίς καμία εργασιακή εμπειρία καθώς και επίπεδα σοβαρής υλικής στέρησης, υψηλότερα από τις διάμεσες τιμές των κατανομών, ευρήματα που συνδέονται και με την γενικευμένη και δομική κατάσταση τόσο της φτώχειας όσο και της ανεργίας.

Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, η Δυτική Μακεδονία, σε σύνολο 21 βασικών δεικτών, τοποθετείται στους οχτώ (8) δείκτες στις καλύτερες συγκριτικά θέσεις, ενώ είναι η μοναδική περιφέρεια της χώρας που σε κανέναν από τους εξεταζόμενους δείκτες, δεν συγκαταλέγεται στο χειρότερο 25% των τιμών.

Ωστόσο, παρά τα κοινά χαρακτηριστικά τους, οι δυτικές περιφέρειες παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις, με την Δυτική Μακεδονία να καταγράφει συνολικά καλύτερη εικόνα σε σημαντικούς δείκτες δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία.

Πιο αναλυτικά, η Δυτική Ελλάδα χαρακτηρίζεται από δυσμενέστερες συνθήκες σε σύγκριση με τη Δυτική Μακεδονία σε ότι αφορά αρκετές πτυχές της διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία, όπως: η πρακτική επιβάρυνση των νοικοκυριών με μέλη με αναπηρία από τις ανάγκες φροντίδας αλλά και η αδυναμία να ανταπεξέλθουν οικονομικά στις εξειδικευμένες ανάγκες των μελών τους, η πρόσβαση στην υγεία, η πρόσβαση στην εκπαίδευση, καθώς και η συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνική ζωή και την προσωπική τους αυτονομία.

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ: ΗΠΙΟΤΕΡΗ Η ΕΝΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ ΣΕ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΑΛΛΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ

Η Θεσσαλία συγκαταλέγεται μεταξύ των περιφερειών που παρουσιάζουν συγκριτικά καλύτερη εικόνα σε αρκετούς τομείς της δαβίωσης των ατόμων με αναπηρία. Σε δέκα (10) από τους εικοσί-ένα (21) βασικούς δείκτες, η Θεσσαλία τοποθετείται μεταξύ των περιφερειών με τις καλύτερες τιμές (Top 3) και έρχεται δεύτερη από το τέλος στον δείκτη «αίσθηση διάκρισης» των ατόμων με αναπηρία.

Η Θεσσαλία είναι μια από τις «Φτωχές» περιφέρειες με επίπεδα φτώχειας και αποκλεισμού χαμηλότερα της διάμεσης τιμής στα άτομα με σοβαρή αναπηρία. Στην Θεσσαλία σημειώνονται: το χαμηλότερο ποσοστό ατόμων με αναπηρία που αντιμετωπίζουν σοβαρές υλικές στερήσεις, το χαμηλότερο ποσοστό ατόμων με αναπηρία με ανικανοποίητες ανάγκες υγείας ανεξαρτήτως αιτιολογίας, καθώς και το χαμηλότερο ποσοστό ατόμων με αναπηρία που αξιολογούν την κατάσταση υγείας τους ως «κακή» και «πολύ κακή».

Επίσης, η υφιστάμενη κατάσταση στην Περιφέρεια της Θεσσαλίας είναι συγκριτικά καλύτερη από την πλειονότητα των περιφερειών στους τομείς της απασχόλησης, [τρίτη (3^η) στον δείκτη απασχόλησης ατόμων με σοβαρή αναπηρία και δεύτερο (2^ο) χαμηλότερο ποσοστό ατόμων χωρίς καμία εργασιακή εμπειρία], της εκπαίδευσης [τέταρτη (4^η) στον δείκτη τριτοβάθμιας εκπαίδευσης] και της συμμετοχής στην κοινωνική ζωή [δεύτερη (2^η) καλύτερη τιμή]. Αντίστοιχα, συγκριτικά καλύτερα είναι η εικόνα της περιφέρειας αναφορικά με την έκταση των προβλημάτων προσβασιμότητας.

Εντούτοις, στη Θεσσαλία σημειώνεται ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό νοικοκυριών [τρίτο (3^ο) υψηλότερο] με μέλη με αναπηρία/μεγάλη ηλικία/χρόνια πάθηση, τα οποία αναφέρουν ότι αδυνατούν πλήρως να ανταπεξέλθουν με βάση το εισόδημα τους στις εξειδικευμένες ανάγκες των μελών που χρήζουν φροντίδας, ενώ καταγράφει συγκριτικά χαμηλή επίδοση στον δείκτη πρόσβαση στο διαδίκτυο, έυρημα που συνάδει και με την εικόνα του δείκτη στον γενικό πληθυσμό.

i

Μετά την Στερεά Ελλάδα, η περιφέρεια της Θεσσαλίας καταγράφει τη δεύτερη χαμηλότερη τιμή στον δείκτη «αίσθηση διάκρισης». Ειδικότερα, το 38,3% των ατόμων με σοβαρή αναπηρία στην περιφέρεια Θεσσαλίας, δηλώνουν ότι έχουν βιώσει διάκριση, άδικη μεταχείριση ή κάποιας μορφής αποκλεισμό σε κάποιο τομέα της ζωής του, λόγω των περιορισμών ή των δυσκολιών της υγείας τους κατά τη διάρκεια των τελευταίων έξι (6) μηνών ή και περισσότερο (2020.)

ΑΤΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ: ΟΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ

Η Αττική και η Κεντρική Μακεδονία αποτελούν τις δυο μεγαλύτερες πληθυσμιακά περιφέρειες της χώρας και εμφανίζουν κοινά χαρακτηριστικά ως μητροπολιτικές περιφέρειες, καταγράφοντας κοντινές τιμές σε μια σειρά από τους υπό εξέταση δείκτες για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία.

Σε γενικές γραμμές, η άνιση ανάπτυξη υπέρ των μητροπολιτικών περιφερειών και οι υφιστάμενες ανισότητες σε όρους εισοδήματος αλλά και πρόσβασης σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες, συντελούν στην καλύτερη εικόνα που διαπιστώνεται σε ότι αφορά την πρόσβαση σε θεμελιώδη δικαιώματα για τα άτομα με αναπηρία που διαβιούν είτε στην Αττική είτε στην Κεντρική Μακεδονία. Ταυτόχρονα όμως, τα προβλήματα της έντονης αστικοποίησης και πυκνοκατοίκησης των μητροπολιτικών περιφερειών εντείνουν άλλα εμπόδια, όπως τα σοβαρά ζητήματα προσβασιμότητας στο δομημένο περιβάλλον.

Γενικά οι μητροπολιτικές περιφέρειες καταγράφουν ελαφρώς μικρότερα από το εθνικό ποσοστά φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού και σοβαρής υλικής στέρησης, μικρότερο χάσμα φτώχειας, καλύτερες επιδόσεις στους εκπαιδευτικούς δείκτες, μεγαλύτερα ποσοστά συμμετοχής στην κοινωνική ζωή, υψηλότερες συχνότητες ατόμων με αναπηρία και πρόσβαση στο διαδίκτυο.

Παρά τις ομοιότητες τους, οι δυο μητροπολιτικές περιφέρειες διαφέρουν σημαντικά τόσο ως προς το γενικό κοινωνικοοικονομικό προφίλ τους (με την Αττική για παράδειγμα να έχει σχεδόν διπλάσιο κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε σύγκριση με την Κεντρική Μακεδονία) όσο και αναφορικά με τις συνθήκες διαβίωσης των ατόμων με αναπηρία.

Ειδικότερα, η περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας καταγράφει υψηλότερα ποσοστά φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στα άτομα με αναπηρία, μεγαλύτερο ποσοστό ανικανοποίητων αναγκών υγείας λόγω συστημικών εμποδίων και ελλείψεων του ΕΣΥ, χειρότερες επιδόσεις στους εκπαιδευτικούς και εργασιακούς δείκτες, μικρότερο ποσοστό πολιτών με αναπηρία και σύνδεση στο διαδίκτυο.

Τέλος, η Αττική καταγράφει χειρότερη εικόνα ως προς τα εμπόδια προσβασιμότητας, τις σοβαρές υλικές στέρησης, καθώς και τη χρήση δημόσιων υπηρεσιών βοήθειας στο σπίτι και τον δείκτη επιβάρυνσης των οικογενειακών φροντιστών.

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

